

GELDERLAND
HERDENKT
75 JAAR VRIJHEID

75 VRIJHEID jaar

ACHTERHOEK EN LIEMERS

Samen vrijheid vieren
Vrijheden toen en nu
Theater, muziek
en festivals

Agenda en tips

AGENDA
ONZEKER
vanwege
CORONA -
VIRUS

1945
2020

INHOUD

26

Megafestijn
DinXperience

Samen 75 jaar vrijheid vieren

‘Samen vieren wij de vrijheid’. Dat is het bindende motto van de komende weken, als Achterhoek en Liemers stilstaan bij het einde van de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar geleden. Bij de festiviteiten is veel plaats ingeruimd voor bijeenkomsten en activiteiten met de Duitse burens. “We willen samen vieren dat we al 75 jaar in vrede en vrijheid leven, want dat is niet vanzelfsprekend”, aldus Gerda Brethouwer, samen met Esther Ruesen coördinator van het programma in deze regio.

75 jaar vrede en vrijheid vieren kan niet zonder stil te staan bij de gebeurtenissen van toen. De Achterhoek is eind maart, begin april 1945 door de Canadezen en Britten bevrijd. Dat ging niet zonder slag of stoot. Ook daar is komende weken aandacht voor, met herdenkingen, exposities, toneelvoorstellingen en andere activiteiten.

De Achterhoek en Liemers willen niet alleen terugblikken, maar ook vooruitkijken. Daarom richt een belangrijk deel van het programma zich op de jeugd. Jongeren uit de Achterhoek plantten in Dinxperlo bloembollen op de grens tussen Nederland en Duitsland, waar binnenkort een bloemenzee de letter V van Vrijheid vormt. Anderen maken kunstwerken met leeftijdgenoten aan de overzijde van de grens. De jeugd is betrokken bij toneeluitvoeringen en vrijheidsmanifestaties; scholen besteden aandacht aan ‘75 jaar vrijheid’.

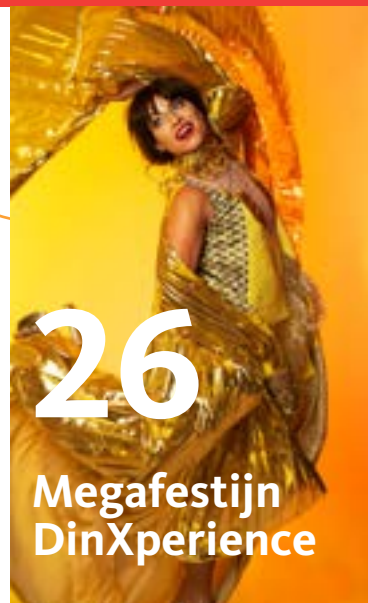
Het programma in de Achterhoek start op 29 maart met een Vrijheidsbrunch in Dinxperlo, op de plek aan de grens van de bloemenzee. Nederlandse en Duitse burgemeesters schuiven dan aan met hun familie en enige honderden bewoners van de grensregio.

Van 29 maart tot en met half juni zijn er in Achterhoek en Liemers meer dan honderd activiteiten die te maken hebben met ‘75 jaar vrijheid’. Van grotere evenementen als de rockopera ‘Freyheit’ in Doetinchem en de driedaagse muzikale herdenking ‘Van bezetting tot vrijheid’ in Etten, tot kleinere vrijheidsmanifestaties, kransleggingen, theater, lezingen en exposities. De streek eigen viert de Liemers ‘75 jaar vrijheid’ vooral met muziek en dans.

‘Samen vieren wij de vrijheid’ in Achterhoek en Liemers maakt onderdeel uit van het programma ‘Gelderland Herdenkt’. De provincie is in september 1944 deels bevrijd. Eind maart 1945 begon vanuit de Achterhoek de bevrijding van de rest van Nederland. Nu, 75 jaar later, wil ‘Gelderland Herdenkt’ doen beseffen en beleven wat toen is gebeurd, samen herdenken en de vrijheid vieren.

In deze krant een vooruitblik op het programma in Achterhoek en Liemers.

Ad van Heiningen

5

Littekens en
verbroedering

25

Hoe een
Duits kereltje
aansterkt in
Nederland

colofon

De uitgave '75 jaar vrijheid' verschijnt huis aan huis in Achterhoek en Liemers. De krant is mede mogelijk gemaakt door de gemeenten in deze regio's en de provincie Gelderland. '75 jaar vrijheid' heeft een oplage van 190.000.

Hoofdredactie en coördinatie:
Ad van Heiningen

Eindredactie:

Jolenta Weijers Journalistiek

Teksten: Ad van Heiningen,
Erik Hagelstein, Gerard Menting,
Miriam Szalata

Beeld voorpagina:

Beeldbank WO2 – NIOD, Cynthia
Leiwakabessy, FunckStertShoots

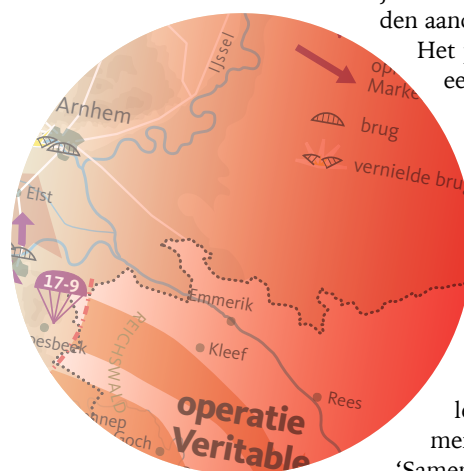
Beeld: zie namen fotografen in
de foto's

Vormgeving en infographics:

Louman & Friso Ontwerpbureau

Druk: Drukkerij Vorsselmans

Verspreiding: Axender

4

Wij willen samen vrede en vrijheid vieren

11

Vrijheid, jij maakt het verschil!

Foto: Raphael Drent

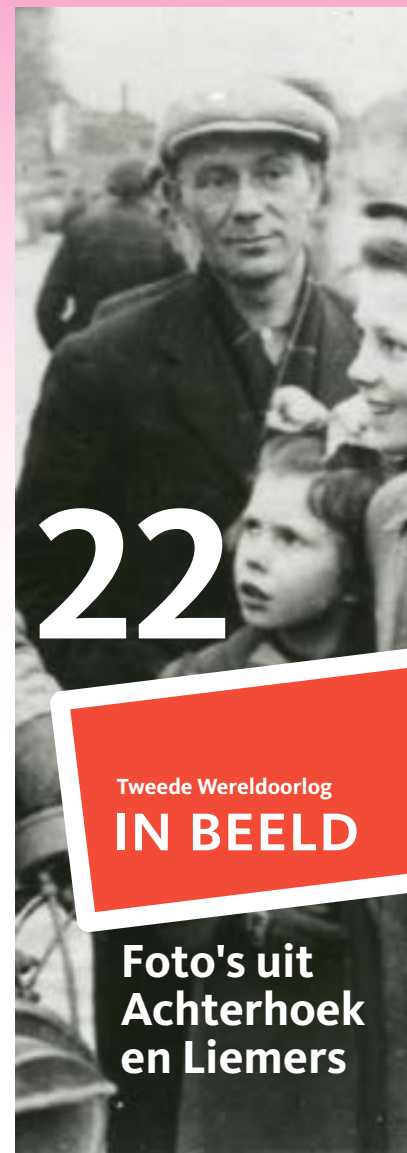
8

De bevrijding komt uit de Achterhoek

24

Gelderland Herdenkt negen maanden

22

Tweede Wereldoorlog
IN BEELD

Foto's uit Achterhoek en Liemers

27

In één blik begin en eind van de bezettingstijd
gevangen

27

Fontein naar hem vernoemen vindt Jan Terlouw wat vroeg

10

Vrijheid is niet vanzelfsprekend

7

Vrijheid is voor Tessa (14) doen waar ze blij van wordt

14

Het trieste lot van Fientje en Leike

23

Onderduikers en evacués waren veilig in Vragender

32

Exposities & Agenda

‘We willen samen vrede en vrijheid vieren’

Gerda Brethouwer en Esther Ruesen trots op betrokkenheid Achterhoekers

Gerda Brethouwer en Esther Ruesen op de grens tussen Nederland en Duitsland in Dinxperlo.

Spreek met Gerda Brethouwer en Esther Ruesen over de herdenking van het einde van de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar geleden, en je wordt meteen gecorrigeerd. Ja, het gaat om herdenken, maar vooral om vieren. Samen met de Duitse burens vieren dat we 75 jaar in vrede en vrijheid leven.

Gerda Brethouwer (1956) is directeur van het Nationaal Onderduikmuseum in Aalten, Esther Ruesen (1971) van het Stadsmuseum in Doetinchem. Daarnaast zijn zij kwartiermakers voor het provinciale programma ‘Gelderland Herdenkt - 75 jaar vrijheid’. Dat is bedoeld om stil te staan bij het einde van de Tweede Wereldoorlog

en 75 jaar vrijheid te vieren. Kernwoorden zijn herdenken, beleven, beseffen en vieren. Herdenken wat toen gebeurd is, beleven wat de mensen meemaakten, beseffen dat vrijheid niet vanzelfsprekend is en 75 jaar vrede en vrijheid vieren.

Onder leiding van Esther Ruesen en Gerda Brethouwer is in de Achterhoek een uitgebreid programma ontwikkeld, dat van eind maart tot eind mei tot uitvoering komt, met enkele uitlopers in juni. Ze zijn er trots op. Ruesen: “Hier hebben we niet alleen enkele grote evenementen, maar is er ook een veelheid aan kleinschaliger initiatieven. Daar werken heel veel mensen aan mee. Die betrokkenheid van burgers maakt de Achterhoek bijzonder.”

Voor het programma hebben acht Achterhoekse gemeenten, drie in

de Liemers en acht Duitse gemeenten de handen ineen geslagen. Dat de laatste erbij betrokken zijn, was voor beide kwartiermakers van het begin af aan vanzelfsprekend. “Samen vrede en vrijheid vieren doe je met de Duitse burens.”

Brethouwer: “In gesprek met Duitse burgemeesters gaven ze aan: als er één moment is om dit samen te doen en daarmee de jeugd te bereiken, dan is dat nu.”

Hun wens wordt werkelijkheid, zo blijkt uit de evenementenkalender voor de komende weken. De Duitse en Nederlandse grensgemeenten hebben een aantal gezamenlijke activiteiten ontwikkeld. Ook kerken, moskeeën en synagogen aan weerszijden van de grens bieden programma’s over vrede en vrijheid. Overigens zijn er ook tal van herdenkingen.

Twee reizende exposities zijn in alle deelnemende gemeenten te zien, zowel in Duitsland als de Achterhoek. Beide hebben als centrale vraag: Wat is de waarde van vrijheid en hoe geven we deze door? In ‘Kind van de vrijheid’ en ‘Sporen van de vrijheid’ worden persoonlijke verhalen van toen verbonden met verhalen van nu.

Neem het drieluik van de jongen die in de oorlog bombardementen op Rotterdam en Arnhem overleefde, een Duitse jongen die hetzelfde meemaakte in Emmerik en een leeftijdgenoot van nu die ontsnapte aan het oorlogsgeweld in de Syrische hoofdstad Damascus. Bijzondere verhalen. Elke gemeente kan de exposities aanvullen met eigen verhalen. Ook zijn er lesprogramma’s en educatieprojecten voor basisscholen en voortgezet onderwijs aan gekoppeld.

Over bijzondere verhalen gesproken: het is niet vreemd dat juist Ruesen en Brethouwer zich als kwartiermaker sterk maken voor het programma in de Achterhoek. Dat heeft ook te maken met hun eigen achtergrond.

Ruesen heeft een Duitse moeder. “Ik heb me lang niet gerealiseerd dat beide wortels, Nederlands en Duits, bij mij horen. Daar zat toch een gevoel van schuld en schaamte, begreep ik pas later. Dat gevoel kan generaties lang doorwerken.”

Brethouwer komt van een boerderij in Barlo, waar ze in de oorlog plaats hadden voor onderduikers. “Mijn tante, die jong is overleden, zat in het verzet. Ze was een rolmodel voor mij. Ik ben ook naar haar vernoemd.”

Dat de Tweede Wereldoorlog nog dagelijks leeft, merkt Brethouwer als museumdirecteur: “In het Onderduikmuseum hebben we verhalen van en over gewone Nederlandse en Duitse mensen. Pas nu komen er steeds meer verhalen van Duitse kant.”

De vaak pijnlijke, verdrietige en rauwe verhalen moeten verteld blijven worden, vindt ze. “Je hoopt dat het na 75 jaar anders is. Dat we leren van deze verhalen en de verhalen van vluchtelingen. Dat kinderen naar elkaar kunnen luisteren zonder meteen een etiketje te plakken.”

Muziek, festivals

Met een groot en divers programma vieren Achterhoek en Liemers vanaf eind maart 75 jaar vrijheid. Bijzonder is dat ook acht Duitse gemeenten meedoen. Op 29 maart is op de Heelweg, de grensstraat tussen Dinxperlo en Suderwick, de gezamenlijke start van de vrijheidsestafette ‘Samen vieren wij de vrijheid’. Een bloemenregen op zondag 31 mei, Eerste Pinksterdag, tijdens het festival Achterland in Doetinchem is de vrolijke afsluiting, met enkele nabranders in juni. Het samen vieren van de zo kostbare vrijheid is het hart van het hele programma.

Dat Nederland vanuit de Achterhoek is bevrijd, raakt nog wel eens ondergesneeuwd. De start van het programma op 29 maart markeert het moment dat 75 jaar eerder Canadese troepen vanuit Duitsland Nederland binnentrokken. Megchelen en Dinxperlo zijn als eerste dorpen boven de grote rivieren bevrijd. Zoals toen plaats voor plaats is bevrijd, rolt nu een vrijheidsestafette door de Achterhoek en Liemers met in totaal meer dan honderd activiteiten. Veel muziek, festivals en evenementen waar jongeren actief bij betrokken zijn. Een greep uit het programma.

Littekens en verbroedering: exposities in Dinxperlo en Aalten

De Duitse onderwijzeres Sixtina Harris (78) organiseert al jaren rondleidingen voor Duitse scholieren langs Joodse gedenkplekken in Winterswijk. Ze zijn prominent zichtbaar in de expositie 'Sporen van de vrijheid'.

Dat we 75 jaar vrijheid vieren is geen vanzelfsprekendheid. Europa is eeuwenlang geteisterd door oorlogen, die miljoenen mensen het leven hebben gekost. Uiteindelijk hebben ze nergens toe geleid, behalve tot massaal bloedvergieten en vervolging en vernietiging van complete bevolkingsgroepen. Twee exposities, die de geschiedenis vertellen en de link naar het hier en nu leggen. 'Sporen van de vrijheid', tot eind oktober in het Grenslanmuseum in Dinxperlo. En 'Kind van de vrijheid', tot begin 2021 in het Nationaal Onderduik-museum in Aalten. Verkorte versies gaan als reizende exposities naar acht Nederlandse én Duitse gemeenten.

Waar ben ik thuis, nu ik heb moeten vluchten voor oorlogsgeweld? Welke littekens houd ik over aan de massaslachtingen waar ik ge-

tuige van was? In beide exposities komen ervaringsdeskundigen aan het woord. Mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt, of wier ouders extreme keuzes maakten.

Nederlanders en Duitsers vertellen hun verhalen. Over sporen en littekens, vervolging, afstand, verwijdering, verbroedering. En er is aandacht voor de dapperen, de zieners, de verbinders. Grensoverschrijdende samenwerking, verbroedering en vooral ook: vergeving. Want als er één gif is dat oorlog veroorzaakt, is het haat.

Toen de Winterswijkse Annie de Leeuw als 13-jarige Jodin werd bevrijd in Usselo, waar ze bijna drie

jaar ondergedoken had gezeten, zei boer Johan, die haar onderdak had verschaft: "Ga niet de wereld in vol haat. Daar heb ik je niet voor gered."

En de familie Stapelkamp, die zwaar heeft geleden onder de nazi's en na de oorlog een Duits jongetje liefdevol opnam om aan te sterken: "Hoe kan ik het Onze Vader lezen als ik zelf niet bereid ben om te vergeven?"

Die boodschap vormt in feite de link naar het heden. West-Europa leeft al 75 jaar in vrede, maar elders op de wereld zuchten mensen nog steeds onder geweld, extremisme en haat. Ook zij krijgen aandacht in beide exposities.

Eva Schuurman over vrijheid

Het festival Achterland in Doetinchem staat in het pinksterweek-einde in het teken van vrijheid. Op De Bleek komt een vrijheidsboom waarin kinderen papieren kraanvogels kunnen hangen met daarop hun gedachten over vrijheid. Bij die boom is ook plek voor dit gedicht van Dichter des Achterhoeks Eva Schuurman.

van binnen

vrij te huppelen en hikken
en de hemel aan te tikken,
vrij van zwevend tot geland,
als er een zee zwemt langs mijn strand.
Tijdens twijfel, wakker, moe,
met wat ik in mijn denken doe,
vrij om steden op te bouwen
en om steeds van jou te houden.
Met al mijn armen en mijn ogen
en wat mijn kusjes bij jou mogen,
met mijn hopen en mijn zijn
en de liefde als terrein.

Vrij mijn dromen op te blazen
en de wereld te verbazen,
met niets anders dan het wolkje
van de adem uit mijn mond,
geen boos, geen bitter buiten
dat een plek vindt in mijn grond.
En met de pen die ik bedacht heb
staar ik woorden om tot zinnen;
een volkslied van de vrijheid
in mijn land dat woont van binnen.

en openluchtspelen

Foto: André Symann

De Achterhoeks/Duitse band Fré, met frontvrouw Frederike Berendsen, staat op het programma van de startmanifestatie op 29 maart in Dinxperlo.

In de Achterhoek is het openluchtspel een graag gebruikte theaterform om verhalen te vertellen. "We maken zichtbaar hoe het is om onderdrukt, bedreigd en bang te zijn, waardoor onze vrijheid niet zomaar voor lief wordt genomen," beschrijft de organisatie van '75 jaar bevrijding van de Achterhoek' haar openluchtspel in Halle-Heide. Ook in Etten is het eigen oorlogsverleden de basis voor het openluchtspel 'Van bezetting tot Vrijheid'. Duitse en Nederlandse acteurs spelen in Woold samen in 'Boer'neleu in oorlogstied'. In Lichtenvoorde werken zo'n honderdvijftig inwoners mee aan de muziekvoorstelling 'Spiegelingen'.

Het waargebeurde verhaal van twee meisjes, die kort na het einde van de oorlog bij een enorme ontploffing om het leven komen, wordt in Loil verteld in het openluchtspel 'Nooit meer...'. Het podium is op de plek van de ontploffing, die een klooster en een meisjesschool wegvaagde. Ervaringen van jonge verzetsstrijders zijn verwerkt in de rockopera 'Freyheit', te zien in schouwburg Amphion in Doetinchem. Geen oorlogsstuk, maar een professionele productie met een eigentijds verhaal over vrijheid.

In de grensstreek is veel samenwerking met Duitse burens. Groots opgezet is 'Dinxperience', een megaproductie waarin de

eeuwenlange verbondenheid van Suderwick en Dinxperlo centraal staat. Zangeres Ellen ten Damme is hoofdgast.

Voormalig commandant der strijdkrachten Mart de Kruif zocht het verhaal uit van de bij Rha gesneuvelde Canadese soldaat John Gordon Kavanagh. De documentaire die van de speurtocht is gemaakt, gaat 75 jaar na dato in Rha in première. Een marathon met oorlogsfilm omlijst in het Horsterpark in Dui-ven rond 5 mei de handeling waarmee oud-politicus en schrijver Jan Terlouw de naar hem vernoemde fontein in werking zet.

Zie voor meer informatie de agenda van deze krant.

Het Verhaal van Oorlog en Vrijheid zonder Grenzen

In het prachtige groene en heuvelachtige landschap van Groesbeek ligt het Vrijheidsmuseum. Beleef het boeiende Verhaal van Oorlog en Vrijheid zonder Grenzen in zowel Nederland als Duitsland, Europa en daarbuiten. Er is nooit één verhaal. WO2 krijgt in het museum vanuit verschillende perspectieven een veelzijdig gezicht in samenhang met de 20e eeuw en de actualiteit. De bezoeker wordt uitgedaagd kritisch na te denken over vrijheid toen en nu, vol beleving, interactiviteit en museale topstukken.

 GELDERLAND
HERDENKT
75 JAAR VRIJHEID

 BERG EN DAL
HERDENKT
75 JAAR VRIJHEID

VRIJHEIDS

MUSEUM

Wylersbaan 4
6561 KR Groesbeek
T 024-3974404
E welkom@vrijheidsmuseum.nl
I www.vrijheidsmuseum.nl

Het begrip vrijheid heeft voor scholieren een heel andere betekenis dan voor oudere mensen. Wat niet wil zeggen dat ze er niet over nadenken.

Vrijheid is voor Tessa (14) doen waar ze blij van wordt

Foto: Hans Prinsen

Docente Sofie Cornelissen (links) en Tessa Keuben bereiden zich bij muziektheatergroep On Stage voor op deelname aan de Kunstbende.

Tessa Keuben is 14 jaar en wv-scholier op het Rietveld Lyceum in haar woonplaats Doetinchem. Op school is ruim aandacht voor '75 jaar vrijheid', in het kielzog van rockopera 'Freyheyt' die in de stad in de maak is. Scholieren worden onder meer via schrijfwedstrijden intensief betrokken bij de vraag wat vrijheid voor hen betekent. "Voor mij is vrijheid dat ik mag doen wat ik wil en waar ik blij van word", zegt Tessa Keuben. "Dat

betekent voor mij ook dat ik mag zeggen wat ik niet wil. En dat dat wordt geaccepteerd."

Tessa is behalve scholiere lid van muziektheatergroep On Stage, die ruim vijftien jaar geleden als Grid is opgericht in cultuurcentrum De Gruitpoort. Alle 35 leden, tussen de 12 en 18 jaar oud, gaan meedoen aan talentenwedstrijd Kunstbende. Zij stellen het begrip vrijheid centraal in hun bijdrages.

Kunstbende is een jaarlijks lande-

lijk jongerenfestival met muziek, film, theater en andere kunstvormen. De Gelderse voorrondes zijn op 13 april in Nijmegen, de finale is op 27 juni in de Westergasfabriek in Amsterdam. Tessa weet nog niet precies wat ze gaat doen op het podium. "Ik denk iets met zingen en een videoclip."

Theaterdocente Sofie Cornelissen (29) uit Arnhem begeleidt de jonge Doetinchemse artiesten tot de voorrondes in Nijmegen. "Je hoeft

bij Kunstbende niet aan te komen met door mij en mijn collega's voorgerekookte acts. Die moeten uit de jongeren zelf komen."

Vandaar dat de oefensessies intensief zijn, zeker vanwege het gekozen thema vrijheid. "Ik verwacht veel input van de jongens en meiden. Zij moeten het doen", zegt docente Sofie.

Parashoot: geschiedenis verpakt in fantasieverhaal

Hoe vertel je kinderen het verhaal over de oorlog? In Oude IJsselstreek is een avontuurlijk speurspel gemaakt waar fantasie en geschiedenis bij elkaar komen.

Een tas met documenten, codes om te ontcijferen en een route dwars over modderige akkers naar een plek die met de Tweede Wereldoorlog te maken heeft. Dat zijn enkele van de ingrediënten van 'Parashoot', een speurspel voor schoolkinderen met oorlogsverhalen uit Oude IJsselstreek, en dan speciaal over locaties waar een vliegtuig is neergestort.

Zo'n vierhonderd kinderen uit groep 7 van twintig scholen bezoeken tussen 15 maart en 29 april een van de negen crash-plekken in de buurt van hun eigen school. School Pius X in Varsselder mocht het spits afbijten.

Op een ochtend vinden de kinderen bij school een tas met documenten. Samen met meester Marcel breken ze zich het hoofd over de puzzels

Foto: Hans Prinsen

Kinderen van Pius X luisteren naar 'Sjors Steenbreker'.

Foto: Hans Prinsen

Kinderen van Pius X graven het kistje op met daarin een oorlogsgeheim.

in de documenten. Een brief van een inmiddels overleden vrouw zet ze op het juiste spoor. De vrouw blijkt als kind tussen het vuur en de soldaten een glinsterend plaatje te hebben gevonden, dat ze verborg. Het werd haar grote geheim. Ze bewaarde het in een kistje, dat ze later begroef. De brief wijst de kinderen de weg naar de locatie van het kistje. Bijna 3 kilometer lopen ze over akkers naar Rafelder, naar het monument voor de zevenkoppige bemanning van de Stirling-bommenwerper die hier in 1942 neerstorte.

Bij de woning tegenover het monument treffen ze 'Sjors Steenbreker' - de zoon van de vrouw met het grote geheim. De kinderen mogen in de tuin graven en vinden het kistje

met het naamplaatje van een soldaat uit de Tweede Wereldoorlog. Sjors laat daarna een historisch filmpje zien. Daarmee gaat fantasie over in geschiedenisles over de vliegtuigcrash in Rafelder. Wie waren de bemanningsleden? Waar zijn ze begraven? Welk contact was er met de nabestaanden? Even later stapt wethouder Janine Kock van Oude IJsselstreek binnen met een belangrijke vraag aan de kinderen: "Willen jullie bij de herdenking op 4 mei zijn en zouden jullie de oorlogsgraven in Gendringen willen onderhouden?" Een volmondig 'ja', klinkt uit de zeventien kelen. "Dit was een mooie manier om een verhaal te vertellen", zegt Eva, die net als de andere kinderen onder de indruk is.

'Parashoot' is ontwikkeld door KiCK, een organisatie die lesprogramma's opzet, en gemaakt door Theo Soontjens en Pieter van Dijk. "Kinderen van groep 6 bezoeken de gerestaureerde noodwoning De Moezeköttel. Groep 8 gaat naar het Nationaal Onderduikmuseum. Met 'Parashoot' is er nu ook een jaarlijks lesprogramma voor groep 7", zegt Jan Hesseling van KiCK. De film 'Oorlog boven Gendringen' met historisch materiaal over de crashes, was voor Hesseling de aanleiding voor 'Parashoot'. "Ik vind dat kinderen dit moeten zien. Maar met een film draaien in de klas bereik je ze niet. Vandaar dit belevingsproject. Ik hoop dat kinderen hiermee de geschiedenis van hun eigen omgeving vasthouden."

Bevrijding komt uit de Achterhoek

De bevrijding van Nederland (boven de rivieren) komt in het voorjaar van 1945 niet uit het zuiden, maar uit het oosten: de Achterhoek. Het grensdorp Megchelen is op 28 maart de eerste plaats die de geallieerden innemen. Daarna volgen de rest van de Achterhoek, de Veluwe, de Betuwe en Noordoost-Nederland. De Duitsers in West-Nederland worden zo afgesneden van hun vaderland. Zij capituleren op 5 mei. Nederland is vrij, na bijna vijf jaar Duitse bezetting.

Dit jaar, 75 jaar later, staan we stil bij de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog. In de Achterhoek gebeurt dat samen met de Duitse buurgemeenten onder het motto: 'Samen vieren we 75 jaar vrede en vrijheid'. Daarnaast wil de Achterhoek benadrukken dat de bevrijding van 'de rest van Nederland' hier in 1945 begon.

Terug naar het voorjaar van 1945, of liever gezegd naar september 1944. De geallieerden starten vanuit België een grote operatie om via Nederland richting het Duitse Ruhrgebied te trekken: Market Garden. Bij onder meer Son, Grave, Nijmegen en Arnhem worden tienduizenden parachutisten gedropt om de bruggen over de grote rivieren en kanalen te veroveren. Tegelijkertijd trekt een enorm grond-

leger vanaf de Belgische grens op om over die bruggen richting Arnhem op te stomen. Van daaruit gaat de opmars door naar het Ruhrgebied, zo is het plan: naar het economische hart van Duitsland.

Bijkomend doel is de verovering van Noordoost-Nederland, om zo de Duitsers in het westen van ons land - de dichtbevolkte provincies Utrecht, Noord- en Zuid-Holland - te isoleren, zonder daar direct strijd te hoeven voeren.

De afloop van operatie Market Garden is bekend. Tot aan Nijmegen gaat het goed, de Arnhemse brug blijkt er één te ver. Een groot deel van Brabant en Limburg wordt bevrijd, Noord- en West-Nederland blijven bezet en vooral het laatste deel gaat een barre Hongerwinter tegemoet.

Britse rupsvoertuigen bij de bevrijding van Aalten.

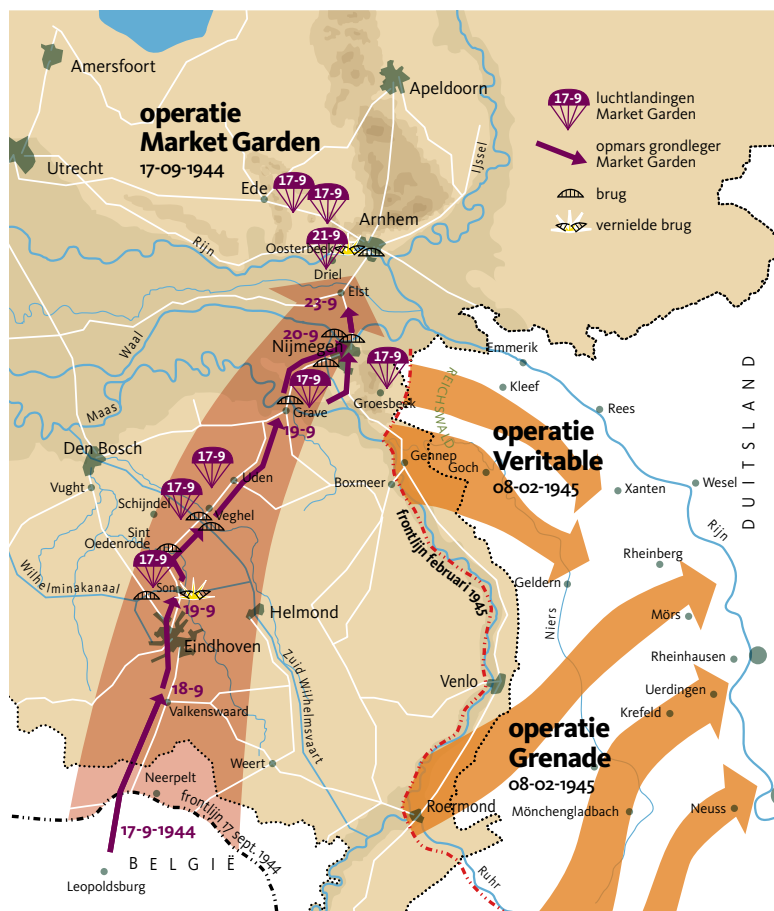
Foto: Nationaal Onderduikmuseum Aalten

Voorjaar 1945 proberen de geallieerden het opnieuw. In het Rijk van Nijmegen en rond Venlo verzamelen zich honderdduizenden Britse, Canadese en Poolse militairen, met een gigantische hoeveelheid materieel. Op 8 februari gaat operatie Veritable van start, de slag om het Reichswald. Twee weken later trekken de Amerikanen vanuit Zuid-Nederland Duitsland binnen. Deze operatie, Grenade, komt later op gang omdat de Duitsers de sluisen van de Ruhrdal-dam hebben opengezet en de rivier daardoor buiten zijn oevers is getreden. Begin maart zijn de geallieerden niettemin de Rijn genaderd. De Rijn is de laatste grote hindernis op de weg richting de Duitse hoofdstad Berlijn. Voor de overstek tussen Rees en Wesel (operatie Plunder) zijn vanaf 23 maart meer dan een miljoen soldaten in touw. Ter ondersteuning worden 21.000 parachutisten achter de vijandelijke linies gedropt (operatie Varisty). Amfibievoertuigen steken de Rijn over en er worden onmiddellijk bruggen aangelegd. De langverwachte Rijnoversteek is een feit. De operaties zijn zeer succesvol. Vijf dagen later en tien kilometer verder bereiken de geallieerden de Nederlandse grens bij Megchelen. Vanuit Duitsland trekt een deel van de Canadezen en Britten op richting Liemers, Achterhoek en Noordoost-Nederland. Aan deze opmars gaan hevige geallieerde bombardementen aan weerszij-

April 1945. Vanuit de uiterwaarden bij de IJssel rukken Britse troepen op richting Arnhem. Op de achtergrond de opgeblazen spoor- en verkeersbruggen bij Westervoort.

Foto: IWM

den van de grens vooraf om Duitse doelen onschadelijk te maken. Zo verschijnen er op maandag 19 maart Britse bommenwerpers boven Doetinchem om vliegveld Groenendaal, een munitieopslagplaats in de Kruisbergse bossen en een werkplaats van legervoertuigen in de Nemahof-fabriek te bombarderen. Op woensdag 21 en vrijdag 23 maart wordt Doetinchem opnieuw gebombardeerd. Een groot deel van de binnenstad verandert in puin; er vallen ongeveer honderdzeventig doden. Ook Aalten en Winterswijk krijgen het in deze periode zwaar te verduren.

Op woensdag 28 maart is Megchelen de eerste plaats in de Achterhoek die wordt bevrijd. Van

vlagvertoon, dat we later op veel bevrijdingsfoto's zien, is echter geen sprake. Het dorp ligt al dagen onder granaatvuur en de bewoners maakten angstige momenten door in de schuilkelders. Na Megchelen gaan de Canadezen en Britten uiteen en bevrijden Dinxperlo op donderdag 29 maart. Daarna volgen Aalten (30 maart), Doetinchem (1 april) en de rest van de Achterhoek. Op 30 maart is er van de vroege ochtend tot laat in de middag nog een hevig gevecht in het Woold bij Winterswijk, tussen Britten en goed verschanste fanatieke jonge Duitsers.

De Liemers kan zijn bevrijders in de eerste week van april onthalen. In Doesburg duurt dat tot

17-9 Market Garden

evacuaties en bombardementen

28-3 bevrijding Oost-Nederland via de Achterhoek

5-5 capitulatie Duitsers in Nederland

september 1944

april 1945

mei

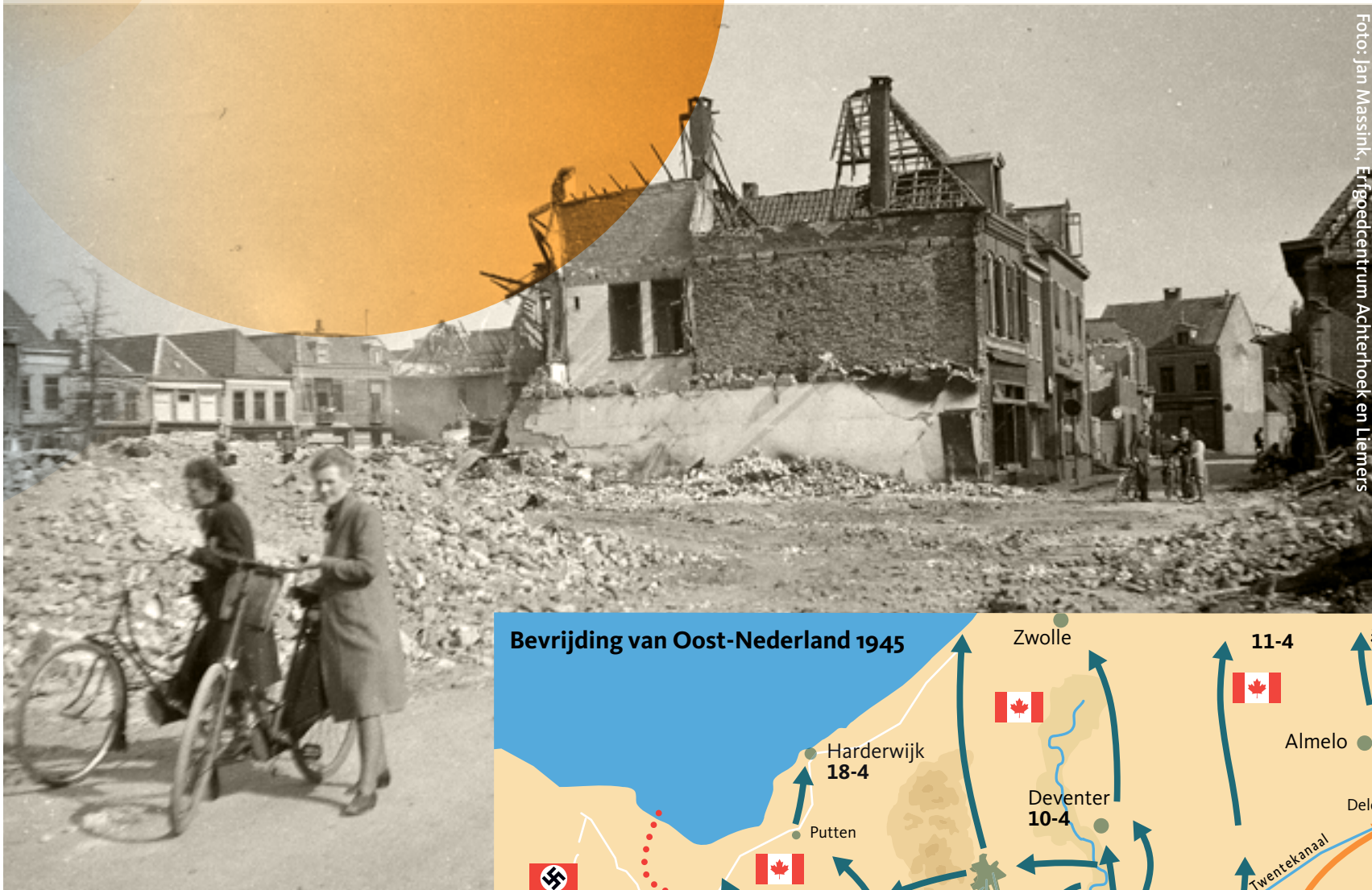
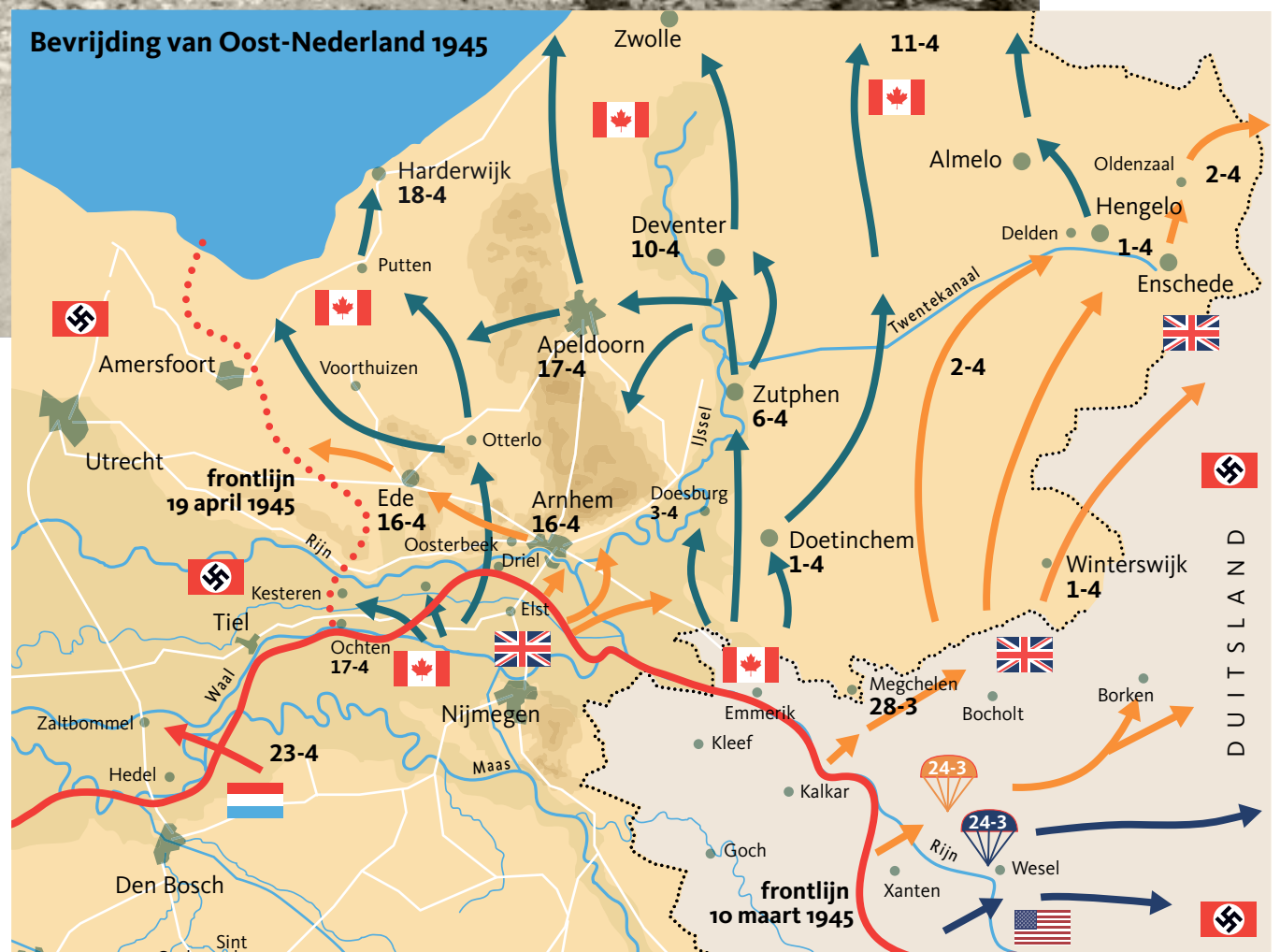

Foto: Jan Massink, Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers

Doetinchem na de bombardementen. De foto is genomen in de Boliestraat; links de huizen van de Hamburgerstraat.

Bevrijding van Oost-Nederland 1945

15 april, omdat zich ook hier fanatieke Duitsers hebben verschanst om de IJsselbrug tot het uiterste te verdedigen. Vlak voor hun aftocht blazen ze de toren van de Martinikerk op. In zijn val wordt ook de plaatselijke synagoge verpletterd.

De geallieerden weten op 12 april 1945 de IJssel bij Westervoort over te steken en bereiken kort daarna Arnhem. Zutphen, Deventer en Zwolle zijn dan al via een andere marsroute in geallieerde handen gevallen. Op 16 april wordt Ede bevrijd, een dag later Apeldoorn en op 18 april bereiken de Canadezen Harderwijk en het IJsselmeer. De Duitse troepen in West-Nederland zijn nu daadwerkelijk afgesloten van hun vaderland. De oorlog is voor hen definitief verloren.

Eind april starten Duitsers en geallieerden onderhandelingen over voedselhulp aan hongerend Nederland, gevolgd door capitulatiebesprekingen. Die leiden een paar dagen later, op 5 mei, tot de overgave van het Duitse leger in Nederland, ondertekend door de Duitse generaal Blaskowitz in in Wageningen, ten overstaan van de Canadese generaal Foulkes, in het bijzijn van Prins Bernhard.

In Megchelen zal een gestrande Britse Shermantank nog tot in 1956 herinneren aan het feit dat de bevrijding van 'de rest van' Nederland in 1945 hier begon. Dan wordt het 'oorlogsmonument' verkocht voor de waarde van oud ijzer, als bijdrage aan de Oranjefeesten.

Foto: J.H. Duenk

Deze Britse tank, uitgeschakeld op 28 maart 1945, stond jarenlang als 'monument' in Megchelen.

ACHTERHOEKS LEGER VERZETSMENSEN

Een Achterhoeks leger van 425 mannen, het *Dutch National Battalion*, dat voornamelijk bestaat uit verzetsmensen, helpt vanaf 15 april de geallieerde troepenmacht bij Deventer en Apeldoorn en op de Veluwe in de flanken te beschermen. Ook helpt het om het gebied van Duitsers te zuiveren. Op het laatst van de oorlog bevindt dit bataljon zich in de voorste linies bij de Grebbeberg, waar de vijand zich westelijk van deze Grebbelinie heeft teruggetrokken.

Voor dit artikel is gebruikgemaakt van het 'Jaarboek Achterhoek en Liemers 2019, De bevrijding van Achterhoek en Liemers' en van informatie van het Nationaal Onderduikmuseum Aalten.

VRIJHEID VAN MENINGSUITING

Foto: Jan Kranendonk

PVV-leider Geert Wilders krijgt al jarenlang permanent bewaking vanwege ernstige bedreigingen. Steeds vaker hebben politici of journalisten (tijdelijk) bescherming nodig.

“Vrijheid van spreken en meningsuiting – overal in de wereld.” Franklin D. Roosevelt, 1941.

Je hoeft het nieuws maar te volgen om te weten dat de werkelijkheid anno 2020 anders is. Journalisten en politici verdwijnen om hun mening jaren achter de tralies, of erger nog, worden vermoord. De Nederlandse tak van mensenrechtenorganisatie Amnesty International maakt zich grote zorgen om de vrije meningsuiting in landen als Rusland, China, Turkije, Saoedi-Arabië en Indonesië. Maar ook in eigen land krijgen mensen met een uitgesproken mening te maken met haatmails en ernstige bedreigingen, zoals politici en journalisten. PVV-leider Geert Wilders wordt om die reden zelfs permanent beveiligd. Politicus Pim Fortuyn is in 2002 vanwege zijn mening vermoord.

VRIJHEID VAN GODSDIENST

Foto: Sem van der Wal

In Nederland geldt sinds 1 augustus 2019 een verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding in onder meer het openbaar vervoer en openbare gebouwen. Sommigen beschouwen het als een inbreuk op de godsdienstvrijheid.

“Vrijheid van elke persoon om god te aanbidden op zijn eigen manier – overal in de wereld.” Franklin D. Roosevelt, 1941.

Op veel plaatsen in de wereld worden mensen onderdrukt, niet alleen vanwege hun geloof, maar ook vanwege hun huidskleur, geslacht, herkomst of seksuele voorkeur. In een land als Myanmar worden de Rohingya vervolgd vanwege hun geloof en herkomst; in Indonesië geldt dat voor bepaalde groepen moslims, christenen en atheïsten. Het zijn maar enkele voorbeelden uit vele. In Nederland is de vrijheid van godsdienst bij wet geregeld, maar ook hier worden geloofsgroepen lastiggevallen. De discriminatie van joden neemt toe, synagogen worden beklad - maar ook moskeeën, door islam-haters. Binnen de islamitische wereld bestaan spanningen tussen gematigde en strenggelovige moslims.

VRIJWARING VAN GEBREK

Foto: Andree Muller

Bijna een miljoen Nederlanders leeft onder de armoedegrens. Velen zijn aangewezen op de voedselbank of andere vormen van hulp.

“Vrijwaring van gebrek, economische verstandhoudingen waardoor elk land in vreedstijd in staat is zijn inwoners een gezond leven te bieden - overal in de wereld.” Franklin D. Roosevelt, 1941.

Volgens de Verenigde Naties is het aantal mensen met honger in de laatste jaren toegenomen. In 2018 waren 821 miljoen mensen in de wereld ondervoed, ongeveer één op de negen. Oorlogen zijn vaak de oorzaak, zoals recent in Jemen, Somalië, Zuid-Soedan en Afghanistan. Maar klimaatverandering - met stijgende temperaturen, droogte en intense regenval - is de belangrijkste oorzaak van de stijging. In Nederland leefden in 2017 939.000 mensen onder de armoedegrens, aldus het Sociaal Cultureel Planbureau. Dat is 5,7 procent van de bevolking. Deze mensen hebben te weinig geld voor de basisbehoeften - voeding, kleding en wonen - naar Nederlandse maatstaf.

VRIJWARING VAN VREES

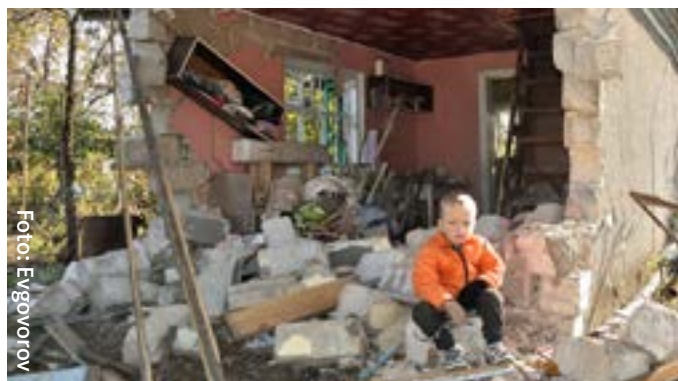

Foto: Evgorov

Beelden van kinderen op de puinhopen van het Syrische Aleppo gaan de wereld over, maar zij kunnen de oorlog niet stoppen.

“Vrijwaring van vrees, wereldwijde wapenreductie waardoor geen land in de gelegenheid zal zijn een daad van fysieke agressie te plegen tegen welke buur dan ook – overal in de wereld.” Franklin D. Roosevelt, 1941

Wapens zijn bepaald de wereld niet uit. Zie de jaarlijkse militaire parades in Moskou en Peking. Luister naar de oorlogstorie van de Noord-Koreaanse leider Kim Jong-un en zijn Amerikaanse tegenhanger Donald Trump. En het blijft niet bij spierballentaal. Wereldwijd zijn er veel gewapende conflicten. Burgers mogen volgens internationale afspraak nooit het doelwit zijn, maar die regel wordt aan de lopende band geschonden. Enkele voorbeelden uit de rapporten van Amnesty International: vaatbommen op burgerdoelen in Syrië, moordpartijen in Irak, luchtaanvallen op burgers in Jemen, chemische wapens tegen de bevolking van Darfur.

De vier vrijheden

De Amerikaanse president

Franklin D. Roosevelt

benoemt op 6 januari 1941

vier essentiële menselijke

vrijheden:

- vrijheid van meningsuiting
- vrijheid van godsdienst
- vrijwaring van gebrek
- vrijwaring van vrees

Ze gaan de geschiedenis in als de *Four Freedoms*, de vier vrijheden. De Verenigde Staten gebruiken ze als rechtvaardiging voor hun deelname aan de Tweede Wereldoorlog. Hoe staat het met deze vrijheden in 2020?

Vrijheid, jij maakt het verschil!

‘Vrijheid, jij maakt het verschil!’ Met die woorden herdenkt Wageningen op 5 mei de bevrijding en viert de stad 75 jaar vrede en vrijheid. Wie wil, kan zich melden als ‘verschilmaker’.

Wageningen is de Stad der Bevrijding. Hier werd op 5 mei 1945 de Duitse capitulatie getekend, waarmee in Nederland een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. De organisatie Wageningen45 wil echter niet alleen terugkijken, maar ook vooruitblikken. De focus verschuift van ‘de bevrijding’ naar ‘vrijheid’, in de breedste zin van het woord: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst, vrijwaring van gebrek, vrijwaring van vrees en vrijheid van beweging. Hiermee komen de *Four Freedoms* van de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt, de vrijheden van de Verenigde Naties en de vrijheden van de Europese Unie bij elkaar.

Wageningen45: “Om dit goed te kunnen doen, gaan wij het begrip vrijheid verpersoonlijken, actueel maken, op een persoonlijk niveau. Vrijheid is niet iets abstracts, iets van een ander, iets in het verleden of de toekomst. Het heeft met iedereen te maken. Elke dag opnieuw.”

Vandaar het thema voor 2020 en de komende jaren: ‘Vrijheid, jij maakt het verschil!’

De stichting roept mensen op om ‘verschilmaker’ te worden, door uit te dragen welk verschil zij maken

voor de vrijheid van een ander. “Iedereen kan het verschil maken voor de vrijheid van een ander. Jij bent dus superbelangrijk! Bij jou thuis, in de straat, op school, in jouw stad of voor de wereld. Klein of groot, maar allemaal even belangrijk.”

Wageningen45 noemt een aantal voorbeelden ter inspiratie:

- Ik maak het verschil door te luisteren naar wat een ander nodig heeft.
- Ik maak het verschil door een ander in zijn waarde te laten.
- Door het verhaal uit de oorlog van mijn oma door te vertellen maak ik het verschil.
- Ik laat een ander vrij, zodat hij zijn dromen waar kan maken. Mensen kunnen zich aanmelden als ‘verschilmaker’ via de webpagina wageningen45.nl/verschilmaken/.

In Wageningen markeert het onsteken van het bevrijdingsvuur in de nacht van 4 op 5 mei de overgang van de Nationale Herdenking naar Bevrijdingsdag.

’s Middags staat het Bevrijdingsdefilé op het programma, waarna het Bevrijdingsfestival Gelderland in Wageningen kan losbarsten. Voor het programma: wageningen45.nl.

‘Mijn hele leven is vrijheid’

Wat betekent vrijheid voor jou? Presentatrice Emma Wortelboer (23) vindt het een moeilijke vraag. “Ik ben niet anders gewend, dus eigenlijk zou ik mijn hele leven vrijheid kunnen noemen.”

Emma is ambassadeur van de Free Future-week in Nijmegen, die afgelopen februari duizenden jongeren uit heel Gelderland trok. Leerlingen reageerden er op acht stellingen over vrijheden; dit zijn enkele van hun antwoorden.

Tegenwoordig is iedereen heel snel beledigd. Schaf daarom de vrijheid van meningsuiting af!
“Iedereen moet gewoon zijn eigen mening kunnen uiten, maar dan wel zonder beledigend te zijn.”

We moeten geen producten meer importeren uit landen die de mensenrechten niet respecteren.

“Aan de ene kant klinkt dat als een goed plan, maar aan de andere kant verdienen die mensen dan helemaal geen geld meer. Oftewel nog minder dan daarvoor.”

Als de oorlog voorbij is, moeten vluchtelingen terug naar hun eigen land.

“Als een oorlog voorbij is, zou ik de grenzen dichtgooien voor mensen uit dat land. Maar vluchtelingen die hier al zijn, mogen wat mij betreft gewoon blijven.”

Als je vanuit een ander land naar Nederland komt, moet je je eigen cultuur loslaten en je aanpassen.

“Ik ben het er mee eens dat ze zich aan moeten passen en moeten accepteren dat wij in Nederland anders zijn, maar zolang daardoor geen conflict ontstaat, mogen die mensen best hun eigen cultuur behouden.”

Vrouwen krijgen minder betaald omdat mannen beter zijn in onderhandelen.

“Wat een onzin! Dat heeft echt niets met onderhandelen te maken, dat komt gewoon doordat men het vroeger normaal vond

dat mannen meer verdienden. Het wordt hoog tijd dat daar een eind aan komt.”

Veiligheid van de staat is belangrijker dan de veiligheid van individuen.

“De veiligheid van individuen is belangrijker, want zonder individuen zou er geen staat zijn.”

Als je pikante foto's naar iemand stuurt en diegene zet ze op het internet, is het je eigen schuld.

“Als je zo'n foto verstuurt, moet je je bewust zijn van de risico's. Als de foto wordt gedeeld, dan is dat eigen schuld dikke bult, maar het is natuurlijk wel respectloos.”

Alle wc's moeten genderneutraal worden.

“Ik denk dat er gewoon overal drie soorten toiletten moeten komen: een damestoilet, een herentoilet en een genderneutraal toilet, dan is er ook geen discussie meer mogelijk.”

Foto: Cees Beumer

Foto: Jaqueline van den Boom

Balanceren met rechten en vrijheden tijdens de Free Future-week in Nijmegen

Ministerie van Defensie

GEEF ALLES

VOOR VREDE & VEILIGHEID

WORD INFANTERIST BIJ DE **LUCHTMOBIELE**
BRIGADE. ONTDEK JOUW MOGELIJKHEDEN OP
WERKENBIJDEFENSIE.NL/**LUCHTMOBIELE**

Robin Slutter (links, Kees Misset), regisseur Samantha Janssen en Tim Huntink (verzetman Jan Houtsma) repeteren voor rockopera 'Freyhey'.

Foto: Hans Prinsen

Rockopera 'Freyhey' heeft de oorlog als decor

Rockopera 'Freyhey' is een van de grotere producties in de regio in het kader van 75 jaar vrijheid. Hij gaat over de ervaringen van jonge verzetstrijders als Jan Houtsma, Annie de Graaf en Wim Moorman. Doetinchemmer Wim Maatman (51) is de initiatiefnemer en drijvende kracht achter de rockopera. 'Freyhey' is geen oorlogsverhaal; er wordt geen schot gelost op het podium. "We behandelen het thema vrijheid op een eigentijdse manier, met jonge mensen van nu. De vraag is: welke keuzes zou jij maken als de vrijheid wordt beknot?"

Vanaf het begin is het creatief producent Maatman duidelijk: de link naar de jeugd moet worden gelegd. Vandaar dat verbinding is gezocht met jongerencentrum De Gruitpoort, dat zich JC DTC noemt. Jongeren mogen een lied zingen of een verhaal vertellen, als het maar over vrijheid gaat.

Liefst tweehonderd 15- en 16-jarige mavo- en havo-leerlingen van het Rietveld Lyceum doen mee aan een verhalenwedstrijd en roepen hulp in van ouders en grootouders. Ook het Graafschap College en culturele instellingen als Muziekschool Oost-Gelderland en Schouwburg Amphion helpen 'Freyhey' en talloze aanpalende activiteiten tot een succes te maken.

Voor jongeren is vrijheid een heel ander begrip dan voor de generatie die de oorlog heeft meegemaakt en haar kinderen. "Het is zo vanzelfsprekend dat je je eigen keuzes mag maken, mag zeggen en schrijven

wat je denkt. Docenten zeggen wel eens gekscherend: ze voelen zich al onvrij als ze niet op hun mobieltje mogen kijken."

De repetities voor de rockopera zijn in februari begonnen. 'Freyhey' wordt op ten minste drie en maximaal negen avonden gespeeld in Amphion. De rol van ondernemer Kees Misset, die zowel de Duitsers als het verzet steunde, wordt gespeeld door de Achterhoekse zanger Robin Slutter. Acteur en zanger Erik Plageman speelt een relatief goedmoedige SS-er.

Maatman schreef de teksten. De muziek is van de Zutphense componist en gitarist Tom Klein. Diens echtgenote Marlies Claasen is als zangcoach aan het project verbonden. De cast is gekozen via uitgebreide audities. Maatman en de zijnen hebben ruim twee ton te besteden.

'Freyhey' is gebaseerd op historische feiten. De opera draait om Achterhoekse jongeren die tijdens

de bezetting verzet plegen tegen de Duitsers. "Het zijn eigentijdse verhalen met de oorlog als decor. We stellen de vraag: wat doet het met je moraal als je in zulke extreme omstandigheden terecht komt?"

Maatman was in het verleden scenarioschrijver, werkte bij tv-zender Talpa en maakte documentaires over onder meer Kees Misset en Indiëgangsters in de Achterhoek. Voor 'Freyhey' huurt hij Doetinchemmer Hans Peter Helder in voor de vormgeving. Regisseur is Samantha Janssen. Als choreograaf is Britt Heijnen aangesteld. Het team houdt kantoor in voormalige gevangenis De Kruisberg.

Als creatief producent blijft Maatman uiteraard bij het project betrokken, maar hij moet het uitvoerend deel in handen geven van professionals. "Dat valt niet mee, maar ik moet het loslaten en overdragen."

Meer info: freyhey.nl

Een bloemenregen van honderdduizend chrysanten vormt op zondag 31 mei het symbolisch einde van de viering van 75 jaar vrijheid.

Een bloemenregen op festival Achterland

De bloemenregen is een cadeau van het Cultuur & Erfgoedpact Achterhoek, een initiatief van negen gemeenten en de provincie Gelderland. Achterhoekers kunnen bloemen adopteren en via internet symbolisch voorzien van vrijheidsteksten. Die worden op het festivalterrein verzameld.

Op De Bleek komt een 'vrijheidsboom' van ruim 7 meter. Kleinere versies worden geplaatst bij acht gemeentehuizen in de regio. Leerlingen van basisscholen gaan teksten over vrijheid schrijven. Van die papieren worden kraanvogels gevouwen die in de bomen komen te hangen. De kraanvogel staat in veel culturen symbool voor vrede, geluk en wijsheid.

Organisator Bart Kiers van Achterland verwacht een enorme drukte op het terrein. "We maken er iets heel moois van. Het festival wordt om vier uur 's middags stilgelegd uit respect voor de start van de herdenkingen en de activiteiten rond 75 jaar vrijheid. Er zal geen muziek te horen zijn."

Achterland is onlangs door VPRO's popmuziekplatform 3voor12 uitgeroepen tot beste muziekfestival van Gelderland. Het terrein wordt speciaal voor de tiende editie uitgebreid. Er komt een noodbrug over de Oude IJssel, waardoor de parkeerplaats aan de C. Missetstraat bij het geheel kan worden getrokken. Het evenement duurt van 29 mei tot en met 1 juni (tweede pinkster-

dag). Die zondag ligt de nadruk op 75 jaar vrijheid. Het is een symbolisch slot voor alle manifestaties en vieringen in de Achterhoek, al loopt het programma op veel plaatsen gewoon door. De rockopera 'Freyhey' in de Doetinchemse schouwburg Amphion bijvoorbeeld staat later in juni gepland.

Voor Kiers is de cirkel al op zondag 31 mei rond, want dan eindigen ook de festiviteiten en plechtigheden die op 29 maart mede door zijn inzet van start gaan in Dinxperlo/Süderwick. De Doetinchemmer staat niet elke dag stil bij vrijheid, maar door dit werk is het begrip de laatste tijd meer gaan leven.

De organisator: "Ik heb me altijd vrij gevoeld; daar heb ik het ook

over met mijn zontje van 6 jaar. Toch is vrijheid niet vanzelfsprekend. Ik hoorde Herman van Veen laatst op televisie zeggen dat we nog nooit 75 jaar aan één stuk vrij zijn geweest. Daar had ik nooit zo bij stilgestaan."

Hoewel de bloemenregen van honderdduizend chrysanten een officieel moment is, verwacht Bart Kiers dat ook zijn vaste festivalbezoekers massaal aanwezig zijn. "Er komen vertegenwoordigers van alle gemeenten en veel instanties. Maar we willen er geen bobofoestje van maken. Achterland is een festival voor iedereen."

Meer info: festivalachterland.nl

De bloemenregen daalt vanuit een helikopter neer op De Bleek in Doetinchem. Daar wordt in het pinksterweekeinde de tiende editie van het festival Achterland gehouden, de voormalige Parkparade.

Foto: Hans Prinsen

Het trieste lot van Fientje en Leike

Het openluichtspel in Loil is gebaseerd op een waargebeurd verhaal. Vier dagen na de Bevrijding komen twee 12-jarige meisjes uit het dorp bij Didam om het leven bij een ontploffing. Het verhaal wordt verteld aan de hand van herinneringen van Annie, de nog levende zus van één van hen.

De repetities voor het openluichtspel 'Nooit meer...' in Loil zijn in volle gang. Alleen de cast bestaat al uit dik negentig mensen.

Fientje Seegers en Leike van Vuuren zijn op 7 april 1945 op weg naar het klooster en de meisjesschool in hun dorp. Om schoon te maken. De Duitsers zijn verdreven, het normale leven wordt opgepakt. Dan is er een enorme ontploffing. Beide gebouwen worden verwoest, onder nooit opgehelderde omstandigheden. Van de lichamen van de vriendinnen wordt vrijwel niets teruggevonden.

Hein Harmsen, Edwin van Onna en Frank Gies staan aan de wieg van het openluichtspel 'Nooit meer...', dat eind mei en begin juni vijf keer wordt opgevoerd op de plek waar het drama zich afspeelde. Ze bedachten de liedjes, maakten de decors, schreven het script en deden de regie. Bakkersdochter Annie Seegers is een jaar ouder dan haar zusje als het drama zich in 1945 voltrekt. Ze is nu 87. "Natuurlijk hebben we haar gevraagd wat ze ervan vond dat we dit dramatische verhaal als basis wilden gebruiken. Ze was meteen voor en zei: dit mag nooit meer gebeuren", aldus de initiatiefnemers.

'Nooit meer...' is in alle opzichten een megaklus. Ruim tweehonderd

mensen werken mee; alleen al de cast bestaat uit dik negentig mensen. Maandenlang wordt gewerkt aan gebouwen, stad en land worden afgereisd om geschikte rekwisieten en andere voorwerpen te vinden. Heel Loil slaat de handen ineen. Tien jaar geleden was er ook een openluichtspel in het dorp. Toen was het een fictief verhaal over een rijk westers echtpaar dat de kerk en de pastorie in het dorp kocht. Dit keer is het stuk gebaseerd op de historische werkelijkheid. De Oudheidkundige Vereniging Didam is uitgebreid geraadpleegd om de feiten en gebeurtenissen te checken. Harmsen, Van Onna, Gies en hun medewerkers hebben zelfs een docent Duits ingeschakeld om de uitspraak van de spelers te perfectioneren. Hoofdrolspeelster Indy Balduk (14), die de rol van zus Annie speelt, heeft nooit eerder op de planken gestaan.

Vertelster Rita Koster, de volwassen Annie in het stuk, sprak uitgebreid met de zus van slachtoffer Fientje. "Eerst wilde Annie dat niet, ze was er gewoon niet aan toe. Later vond ze het wel goed; ze heeft vooral veel verteld over de omstandigheden waarin de mensen toen leefden."

Per voorstelling is ruimte voor vierhonderd bezoekers. Opvallend is dat de meeste mensen die een kaartje kopen van buiten het dorp komen. Het is een hele toer om alle kosten gedekt te krijgen. "Bedrijven geven geen geld, maar leveren wel goederen en diensten. We zijn er nog lang niet, maar we komen er wel", zegt Frank Gies.

Loil is een hechte gemeenschap. De kerk, de pastorie en gemeenschapscentrum De Zomp zijn overgenomen door de lokale stichting 't Hart van Loil. Er zijn vergevorderde ver- en nieuwbouwplannen die er voor moeten zorgen dat het dorp met een kleine tweeduizend inwoners een kloppend hart houdt.

Diezelfde eensgezindheid en gemeenschapszin zorgen er voor dat 'Nooit meer...' van de grond wordt getild. "Belangrijk is dat de geschiedenis levend wordt gehouden. Veel inwoners wisten niet dat hier een klooster en een meisjesschool hebben gezeten. Alleen al daarom is het openluichtspel dat we opvoeren de moeite waard."

Meer info: www.openluichtspel-loil.nl

Vrede houdt niet op bij de grens

De tijd van ongebreidelde anti-Duitse sentimenten ligt achter ons. Vandaar dat de Stichting Herdenken Bevrijding Bergh kiest voor intensieve samenwerking met de bureaus uit Emmerik.

Voorzitter Henk Groote van de stichting is zelf ruim veertig jaar militair geweest. Hij vindt het niet meer dan logisch dat de Duitse bureaus worden betrokken bij 75 Jaar Bevrijding. "Onze middenstand is voor de helft van de omzet afhankelijk van Duitse klanten. We hebben zoveel relaties met elkaar in het dagelijks leven. Vrede stopt niet bij de grenzen." De anti-Duitse gevoelens zijn, na 75 jaar, goeddeels weggeëbd. "Er waren foute Duitsers in de Tweede Wereldoorlog. Maar ook foute Nederlanders. Laten we de goede mensen bij elkaar brengen om onze gezamenlijke vrijheid te vieren. Dat vind ik belangrijker dan blijven hangen in het verleden", zegt Groote.

In het weekeinde van 3, 4 en 5 april bruist het voormalige Bergh, inmiddels behorend bij de gemeente Montferland, van de activiteiten. Het feest begint met een videoconferentie met deelnemers van beide zijden van de voormalige grens. De burgemeesters van

Doetinchem, Oude IJsselstreek en Montferland praten mee over het thema vrijheid.

Dat is het begin van een feestelijk weekeinde met optredens op het Stadsplein en op de Bleek. Op zaterdagmiddag is er bovendien tot drie keer toe een dropping van 24 parachutisten in de buurt van Stokkum. Ze worden aangevoerd met een DC3 vanaf vliegveld Weeze.

Historische legervoertuigen van vereniging *Keep Them Rolling* rijden op zaterdag en zondag - ze doen ook Emmerik aan - en staan opgesteld bij camping De Slangenbult in Stokkum. Straattoneel, een militaire markt met spullen uit de oorlogsjaren, een *liberty*-concert van het Grenslandorkest: er wordt van alles uit de kast gehaald om de vrijheid te vieren. Hoewel Emmerik in alle opzichten organisatorische hulp biedt, is er geen financiële ondersteuning van de Duitse bureaus.

Meer info: stichtingherdenkenbevrjdingbergh.nl

Een gezellige avond wordt het niet. Wel een indrukwekkende. Het openluchtspel 'Van bezetting tot Vrijheid' vertelt het oorlogsverhaal van Etten. En dat zo waarheidsgetrouw mogelijk. Zodat bezoekers na afloop zeggen: "dit mag nooit meer gebeuren."

Rauw als de werkelijkheid is het openluchtspel in Etten

Alle narigheid in Etten passeert de revue, met als climax de dramatische bevrijding van het dorp, waarbij Canadezen en Ettenaren om het leven kwamen. Landelijke gebeurtenissen, zoals de ondertekening van de capitulatie in hotel De Wereld in Wageningen, vullen lokale thema's aan. Ook wordt in het spel geschakeld naar Canada, waar het thuisfront van de bevrijders in spanning de gebeurtenissen volgt.

Het is een verhaal zonder enige romantiek, met uitsluitend de rauwe werkelijkheid. Een bewuste keuze, zegt Toon Helmes, die de historische gebeurtenissen tot een verhaal heeft gesmeed. "Er is voor gekozen om het verhaal waarheidsgetrouw na te spelen, zodat we niet vergeten wat er allemaal is gebeurd. Er is hier stevig gevochten en dat willen we de jongere generatie laten weten. De boodschap is: laten we er goed op passen dat we houden wat we nu hebben aan vrijheid en vrede. Zeker nu het zo'n gekkenhuis is in de wereld."

Met het openluchtspel wordt een nieuwe dimensie gegeven aan de herdenkingen in Etten. Het dorp, dat op 31 maart 1945 werd bevrijd, begon 25 jaar geleden met herdenken. Eerst kleinschalig, maar de bijeenkomsten werden elk jaar groter. Voor de herdenking van 75 jaar vrijheid nam het Ettens Mannenkoor in de persoon van Niels Berendsen het initiatief. "Ik had Soldaat van Oranje bezocht en vond dat fantastisch", vertelt hij. "Toen ik korte tijd later aan het hardlopen was, bedacht ik dat we in Etten iets moesten doen met 75 jaar bevrijding. Als Ettens Mannenkoor konden we dan weer een mooie grote productie neerzetten."

Enkele bestuursleden van het koor staken de koppen bij elkaar. Berendsen stapte daarna af op Toon Helmes, zijn buurman en ook lid van het Ettens Mannenkoor. "Ik wist dat hij altijd sterk bij de her-

denkingen betrokken was en nadacht over 75 jaar bevrijding. Toon, die vaker openluchtspelen heeft geschreven, had meteen een idee. En zo is er iets ontstaan."

Aan het openluchtspel doen Toneelvereniging Etten en talloze figuranten mee. Re-enactmentgroepen spelen de rollen van Duitse en Canadese soldaten. Het Ettens Mannenkoor en Harmonie Ons Genoegen maken met op de scènes afgestelde muziekstukken

de uitvoering tot een geheel. Ook muziekorganisaties elders uit Nederland dragen hun steentje bij. 'Keep them Rolling', de club die historisch oorlogsmaterieel bewaart, is aanwezig, en een gespecialiseerd bedrijf zorgt voor 'special effects' als geweervuur en bominslagen.

Het openluchtspel is in het week-einde van 5 tot en met 7 juni. "Dat is eigenlijk een maand te laat", zegt Helmes. "Maar 'Keep them Rolling' was alle eerdere weekeinden al bezet en ik heb het materieel van die club nodig om het verhaal realistisch uit te beelden."

De drie voorstellingen zijn inmiddels uitverkocht.

Foto: Hans Prinsen

Niels Berendsen en Toon Helmes bij het monument aan de Tappenweg

Hoe betrek je jongeren aan weerszijden van de grens bij het thema vrede en vrijheid? Christa van Dee uit Nederland krijgt ze samen aan het werk.

Jongeren maken kunst voor de vrede

Christa van Dee brengt mensen uit het grensgebied bij elkaar. Ze heeft er haar beroep van gemaakt: ze is 'ontgrenzer'. Toch aarzelt ze even als burgemeester Peter Henze van Emmerik haar in 2019 vraagt of ze 'iets voor jongeren' wil opzetten rond het thema Tweede Wereldoorlog en Bevrijding. Past dit thema nog wel in hun belevingswereld, vraagt ze zich aanvankelijk af. "Maar aan de andere kant: jongeren van nu leven volledig in vrijheid. Ze weten niet wat onvrijheid is. Misschien kunnen we daar wat mee." Van Dee krijgt contact met een

school in Emmerik die een kunstproject deed. "Ik hoorde er over de zeventien duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties. Zoals: geen honger, geen armoede, een goede gezondheid, gelijkheid, een strijd tegen klimaatverandering. Dat zijn eigenlijk de bouwstenen van vrede, hét thema voor Duitse en Achterhoekse jongeren." Het initiatief 'Hallo Europa - vrede, vrijheid en duurzaamheid' krijgt financiële steun van de provincie Gelderland en de Euregio Rhein-Waal. Wethouders van Oude IJssel-

streek, Montferland en Doetinchem zijn enthousiast. Het Rietveld Lyceum (Doetinchem), het Almen-de College Wesenthorst (Ulft) en twee scholen uit Emmerik sloten zich aan.

Sinds september ontmoeten de negentig leerlingen van deze scholen elkaar bij excursies of uitwisselingen. In maart werken ze in koppels aan kunstwerken waarin de bouwstenen van vrede centraal staan. Vanaf 5 mei zijn veertig tot vijftig werken te zien in de deelnemende gemeenten.

Lochem herdenkt en viert

De bevrijding van de gemeente Lochem startte op 1 april 1945. Op 10 april waren alle kernen bevrijd. Dit voorjaar herdenken we en vieren we, in aanloop naar 4 en 5 mei.

LOCHEM
75 JAAR
VRIJHEID

- Kies een van de prachtige fietsroutes en ervaar oorlog en vrijheid
- Beleef verhalen van ooggetuigen, op indrukwekkende wijze verfilmd
- Geniet van prachtige concerten, exposities en evenementen
- Herdenk en vier mee in onze kernen!

www.lochem.nl/75jaarvrijheid

**75 JAAR
VRIJHEID**

**Wij staan stil bij 75 jaar vrijheid.
Jij toch ook?**

omroep **gld**

Omroep Gelderland treedt van 30 maart tot en met 17 april in het spoor van de bevrijders.

Met onze bevrijdingskaravaan met historische voertuigen bezoeken we iedere werkdag een Gelderse plaats die 75 jaar geleden op die dag werd bevrijd. We gaan terug naar de dag van de bevrijding, met verhalen en voorwerpen uit de oorlog, portretten van soldaten, voedsel en muziek die je meeneemt naar de tijd van toen. Kom langs als we in jouw woonplaats zijn! Meer weten? Kijk op: gelderland.75jaarvrijheid.nl/route

De serie 75 jaar vrijheid: in het spoor van de bevrijders is vanaf 30 maart iedere werkdag om 08.00 uur en om 18.20 uur te zien bij Omroep Gelderland.

Route

Maandag 30 maart Aalten	Donderdag 9 april Steenderen
Dinsdag 31 maart Winterswijk	Vrijdag 10 april Wilp
Woensdag 1 april Zelhem	Maandag 13 april Westervoort
Donderdag 2 april Doetinchem	Dinsdag 14 april Velp
Vrijdag 3 april Zevenaar	Woensdag 15 april Doesburg
Maandag 6 april Lochem	Donderdag 16 april Otterlo
Dinsdag 7 april Warnsveld	Vrijdag 17 april Harderwijk
Woensdag 8 april Eibergen	

www.75jaarvrijheid.nl

De steen op het graf van de onbekende soldaat in Steenderen kan binnenkort worden vervangen. Dankzij toevallige ontmoetingen en een speurtocht heeft de soldaat een naam: John Gordon Kavanagh. De Canadese militair verloor het leven in de buurt van Rha.

Bij Rha gesneuvelde soldaat krijgt na 75 jaar zijn naam terug

Foto: Hans Prinsen

Mart de Kruif uit Laag-Keppel, voormalig commandant der strijdkrachten, en Karl Luesink uit Drempt, kenner van de regionale geschiedenis, gingen op zoek naar soldaat Kavanagh. De film die Bart Nijpels (documentairemaker) en Ton van der Plas (camera) daarover maakten beleefde zijn première op 6 april in groepsaccommodatie De Eek bij Steenderen.

De Kruif gaf leiding aan 45.000 man in Afghanistan. Hij weet uit ervaring wat het is om in moeilijke situaties te functioneren. "Kameraadschap, verantwoordelijkheid voor elkaar, 'we leave no one back'. Zo'n verhaal over Kavanagh, dat maakt indruk. Het is eervol om de gesneuvelde soldaat 75 jaar later zijn naam terug te geven."

De speurtocht begon in Kandahar,

Afghanistan, waar toenmalig commandant De Kruif bezoek kreeg van een Canadese kolonel van het regiment Queens Own Rifles, waarvan militairen in Kandahar dienden. Hij vertelde dat hij net in Nederland op bezoek was geweest in een klein plaatsje dat hij vast niet kende: Rha. "Jawel hoor, daar werkt mijn vrouw", verraste De Kruif zijn gast. De kolonel bezocht in Rha het monument voor acht militairen van Queens Own Rifles die in 1945 waren gesneuveld.

Het tweede toeval was de ontmoeting - op het voetbalveld - met Karl Luesink, dé kenner van de regionale (oorlogs)geschiedenis. "We hadden het over Rha en hij vertelde dat een van de Canadezen er niet is begraven, maar als vermist staat vermeld. Hij dacht te weten dat het

ging om de onbekende soldaat in Steenderen."

Het tweetal besloot de onbekende soldaat een naam en gezicht te geven. De Kruif dook in de militaire archieven en kon achterhalen dat Kavanagh tussen het Zwarte Schaar en Rha is gesneuveld toen de oprukkende Canadezen sterke tegenstand van Duitsers kregen. Twee jaar na de oorlog vond een boerenknecht daar restanten. Die zijn begraven op het kerkhof in Steenderen.

"We konden Kavanagh's levensloop achterhalen en het lukte om familie

Mart de Kruif bij het monument in Rha, waarop de tekst: 'Dying for freedom isn't the worst that could happen, being forgotten is'.

in Toronto op te sporen. Zijn zus wist niet waar hij was gesneuveld." Kavanagh was een doorzetter, bleek uit het onderzoek. Zo ontsloeg hij zichzelf uit een ziekenhuis om te gaan vechten in de slag om het Reichswald.

Uiteindelijk trokken de Canadezen Nederland binnen. "Hij is hier in Laag-Keppel door de Dorpsstraat gekomen, waar ik nu woon", besefte De Kruif. Kavanagh verloor zijn leven bij de laatste gevechtsactie bij Rha. "Hij liep voorop toen er on-

verwacht veel weerstand kwam. Hij is vermoedelijk geraakt door een mortiergranaat." Luitenant Kavanagh wordt gekarakteriseerd als 'particular cool in action'.

De Common Wealth Wargraves Commission reageerde positief op het vele indirecte bewijs en de sterke aanwijzingen dat Kavanagh in het graf van de onbekende soldaat in Steenderen ligt. De Kruif: "Het is mooi dat we hem op 6 april kunnen eren door in Steenderen een grafsteen met zijn naam te plaatsen."

Halle Heide brengt bevrijdingstijd tot leven

De cast van het openluchtspel 'Nederland Bevrijd. 75 jaar bevrijding van de Achterhoek'.

Foto: eigen foto

Hoe was het om te leven onder de bezetter? Hoe verliep de bevrijding? Rond het Heidehuus in Halle Heide kun je van 15 tot en met 19 april antwoorden vinden bij het evenement 'Nederland Bevrijd. 75 jaar bevrijding van de Achterhoek'. Het omvat een openluchtspel, een re-enactmentkamp en een educatief programma voor de jeugd.

In het openluchtspel, geschreven door Rien Buunk, zijn ervaringen en verhalen van oudere mensen uit de buurt verwerkt, vertelt Babbet van der Wal. Zij is lid van de organiserende werkgroep en speelt de dochter van een gezin waar onderduikers in huis zijn. Dat woont naast een gezin dat daar geen weet van heeft.

"We willen laten zien dat het niet allemaal zwart-wit was. Mensen leefden in moeilijke omstandigheden, moesten onder druk keuzes maken." De werkgroep betrok verenigingen uit onder meer Halle Nijman, Ruurlo, Hengelo en Wolfersveen bij het openluchtspel.

Twee werkgroepleden hebben een kamp met re-enactors opgezet. In het Heidehuus wordt een Nederlandse kamer uit de oorlog nagebouwd. Er is een Amerikaans kamp met onder meer een veldhospitaal en veldkeuken. Er worden ook Duitse soldaten nagespeeld. Maar: "We hebben 'Amerikanen' en 'Duitsers' bewust niet bij elkaar gezet. Als mensen de 'Duitsers' niet willen

zien, hoeven ze er niet heen. Maar ze wáren er wel, en dat willen we ook laten zien", zegt Van der Wal.

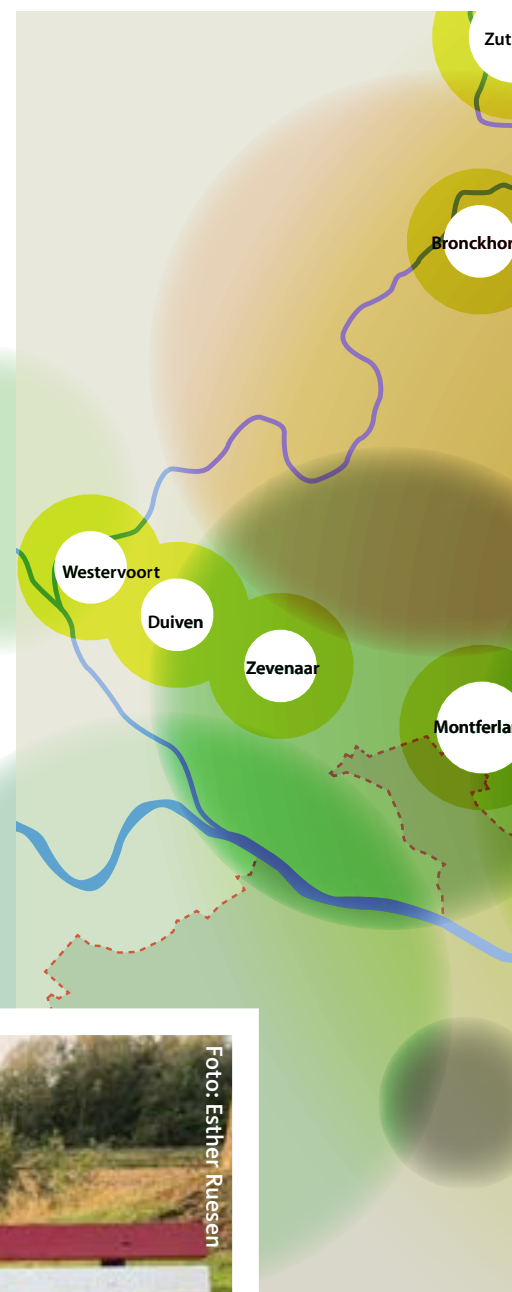
Voor het educatief programma was al snel een wachtlijst. De voorbereiding begint al in de klas, met voedselbonnen, een persoonsbewijs en een brief van een Duitse soldaat die was gelegerd in de Heideschool. Hij bedankte na de oorlog een gezin in Halle-Heide dat hem menselijke warmte had geboden. Van der Wal: "We willen de jeugd laten zien dat het niet altijd normaal is dat je zomaar naar buiten kunt lopen. Dat onze vrijheid niet vanzelfsprekend is."

Meer info: achterhoekbevrijd.nl

Vrijheid vieren aan de grens

‘Samen 75 jaar vrede en vrijheid vieren’ is het motto van het programma ‘Grenzland’.

Acht gemeenten in de Achterhoek, drie in de Liemers en negen in de Duitse grensregio doen er aan mee.

Bank op de grens tussen Nederland en Duitsland in Dinxperlo/Suderwick.

Foto: Esther Ruesen

**PROGRAMMA
GRENZLAND
GRENZLAND
29 maart**

De startmanifestatie van ‘Grenzland’ is op zondag 29 maart in Dinxperlo, op de grens tussen Nederland en Duitsland. Naar verwachting komen daar enkele honderden bewoners van de grensregio bijeen om samen 75 jaar vrede en vrijheid te vieren. Het programma in hoofdlijnen:

11.00-11.15 uur
Officiële opening

11.15-13.00 uur
Samen met elkaar eten, drinken en praten over vrijheid

11.30-15.30 uur
Presentaties van de deelnemende gemeenten en hun vrijheidsvieringen op diverse podia

12.00-16.00 uur
Voorstellingen op het festivalterrein, met onder meer het muziektheater 1000 Kraanvogels, het koor Goed Gebekt en TIK Poppentheater

16.00-17.00 uur
Optreden van de Nederlands-Duitse band Fré

18.00-23.00 uur
Grenzland-festival met Duitse en Nederlandse muziekgroepen en dj's, met als afsluiter de Achterhoekse band Boh Foi Toch

Foto: Erik Obbink / dphnieuws

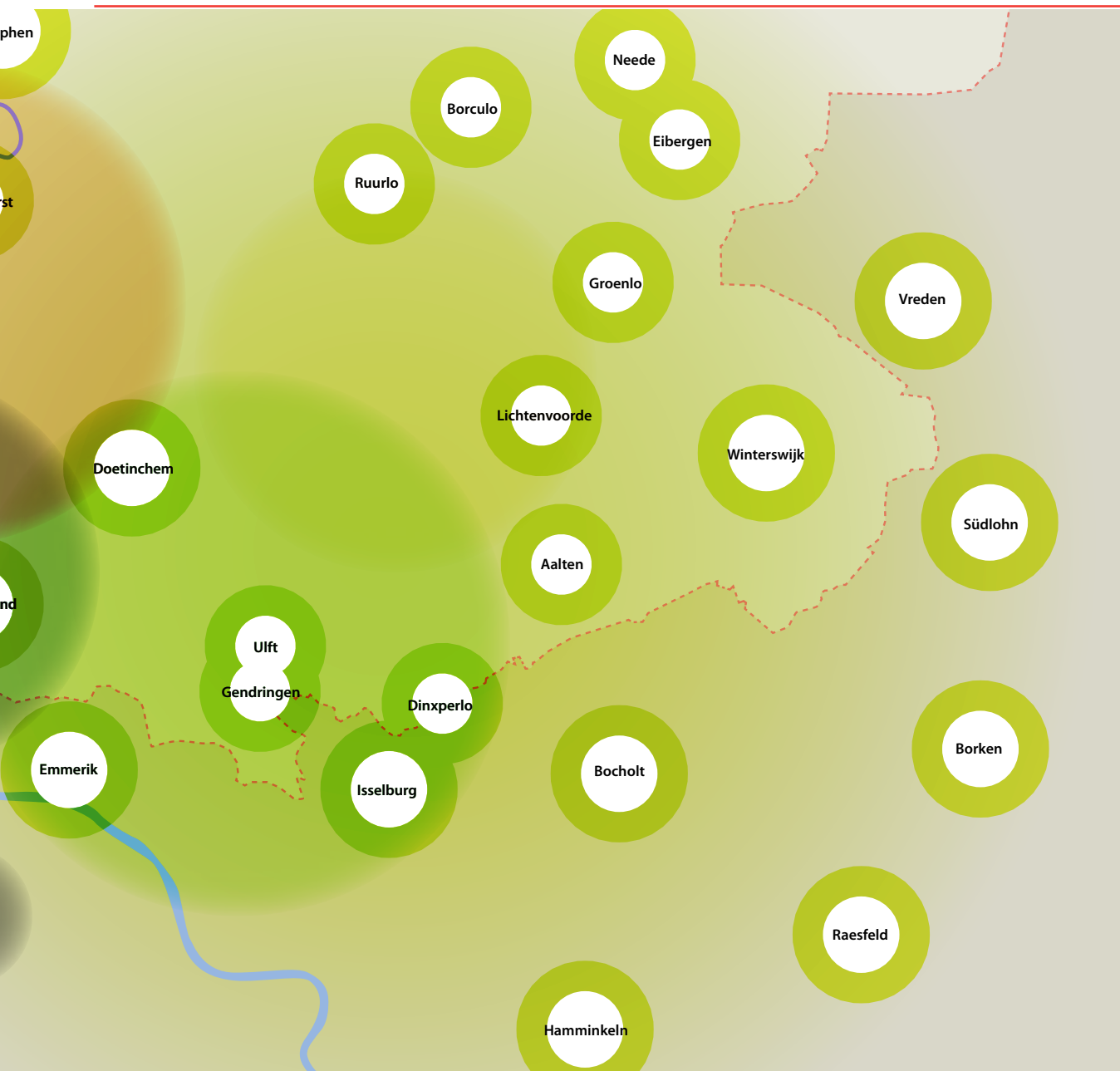
November 2019. Kinderen planten bloembollen op de grens tussen Dinxperlo en Suderwick. Op 29 maart staan ze hopelijk in bloei. Het motto: ‘Geen prikkeldraad, maar bloemenpracht.’

Foto: Grenzland/Grenzland

Jongeren werken op het Graafschap College in Doetinchem aan een project over vrijheid. Daar doen ook Duitse scholen aan mee.

Aan het programma 'Grenzland' werken zestien gemeenten mee, acht aan elke kant van de grens. In de Achterhoek zijn dat: Doetinchem, Winterswijk, Aalten, Bronckhorst, Berkelland, Montferland, Oude IJsselstreek en Oost-Gelre. In de Liemers: Duiven, Westervoort en Zevenaar. In Duitsland: Vreden, Bocholt, Isselburg, Borken, Emmerich, Hamminkeln/ Dingden, Raesfeld, Hünxe en Südlohn.

Foto: Bart Kiers

Leerlingen mogen hun wensen schrijven op papieren kraanvogels. De kraanvogel staat in veel culturen symbool voor vrede, geluk en wijsheid.

31
mei

Een bloemenregen van honderdduizend chrysanten daalt op zondag 31 mei neer op De Bleek in Doetinchem. Met festival Achterland komt dit pinksterweekeinde de viering van 75 jaar vrede en vrijheid ten einde.

Beleef het Verhaal van Oorlog en Vrijheid in Stad en Regio

Check de Regionale agenda

Alle WO2 activiteiten,
herdenkingen en evenementen
in het Rijk van Nijmegen
zijn te vinden in de regionale
agenda op onze site:
www.infocentrumwo2.nl

Infocentrum WO2 Nijmegen

Het Infocentrum WO2 Nijmegen is een historisch, toeristisch en educatief informatiepunt. Het geeft de bezoekers aan het Rijk van Nijmegen de beste introductie op de verhalen, historisch erfgoed, evenementen en musea die de regio te bieden heeft als het gaat om de Tweede Wereldoorlog. Zij beginnen hun bezoek met een levendige ervaring van wat WO2 betekende voor Nijmegen en omgeving. De bezoekers maken in het Infocentrum WO2 mee hoe de geschiedenis levend wordt gehouden in de regio. Het centrum dient ook als startpunt van historische stadswandelingen, arrangementen en educatieve programma's.

INFO **NIJMEGEN**
CENTRUM WO2

Ridderstraat 27, 6511 TM Nijmegen T 024 - 2200 102
E welkom@infocentrumwo2.nl, I infocentrumwo2.nl

 **GELDERLAND
HERDENKT**
75 JAAR VRIJHEID

 **BERG EN DAL
HERDENKT**
75 JAAR VRIJHEID

 **vfonds
investeert in
VREDE**

Het verhaal van een overlever

Willi Löwenberg tijdens de Tweede Wereldoorlog, met Davidster.

Jan Willem de Wijs van de stichting Synagoge Borculo bij de maquette. In elk huis met een rood lampje woonde een Joodse familie.

Bij de opening van het United States Holocaust Memorial Museum in Washington, in 1993, zit William Lowenberg op het podium naast schrijver en Nobelprijswinnaar Elie Wiesel en de Amerikaanse president Bill Clinton. Lowenberg, die zijn geboorteplaats Borculo nooit is vergeten, was met Wiesel mede-initiatiefnemer voor het museum.

Een indrukwekkend beeld geeft de maquette van Borculo zoals het er kort voor de oorlog uit zag. Als je een schakelaar omzet, verlichten rode lampjes huizen waar Joodse families woonden. De maquette hoort bij een expositie over William Lowenberg. Die is vanaf mei te zien in de synagoge aan de Weverstraat in Borculo.

Willi Löwenberg, zoals hij dan nog heet, is voor de Tweede Wereldoorlog een van de honderdzeventig Joodse inwoners van Borculo. In 1945 hoort hij bij de Joden die

terugkeren - het zijn er nog geen dertig. Sommigen komen van een onderduikadres, anderen van een helletocht door concentratiekampen.

Zoals Löwenberg zelf, die 16 jaar is als hij in 1942 met zijn ouders en zus wordt opgepakt en in Westerbork terecht komt. Willi's geluk is misschien wel dat hij jong en sterk is en kan worden ingezet als arbeidskracht, vertelt Jan Willem de Wijs van de stichting die de synagoge beheert. "In 1943 zetten de Duitsers het gezin Löwenberg op transport naar Auschwitz, waar Willi's vader, moeder en zus worden omgebracht. Willi gaat na enkele maanden door naar kamp Warschau en overleeft in najaar 1944 de dodenmars naar Dachau."

Hij is in satellietkamp Tauferring als op 30 april 1945 de Amerikanen hem bevrijden. Willi Löwenberg is dan 19 jaar. Bij terugkomst in Borculo heeft hij niets meer; buren vangen hem op. "Hij kan zijn draai niet meer vinden", schetst De Wijs. In 1949 vertrekt hij naar de Verenigde Staten. Daar bouwt hij een groot onroerendgoedbedrijf op. Hij wordt Amerikaans staatsburger en schrapt de puntjes op de o in zijn achternaam - voortaan heet hij Lowenberg. William Lowenberg. "Het is hem heel goed gegaan", zegt De Wijs. "Lang heeft hij niet willen praten over de oorlogsjaren. Hij zei een schotje in zijn hoofd te hebben dat die periode afsloot. Pas na veertig jaar heeft zijn ervaringen opgeschreven in het boek 'For my family'."

Lowenberg ijverde samen met Elie Wiesel voor een herdenkingsmuseum in de VS. "Hij zei: 'We moeten die geschiedenis vastleggen. Wie vertelt anders het verhaal als wij er niet meer zijn?' Dat was zijn drijfveer", zegt De Wijs.

In zijn boek schrijft Lowenberg dat hij het leven en de mensen in Borculo ervoer als de Hof van Eden. In 2013 bracht Pauline Broekema dat verhaal in een NOS-reportage. Zo is het contact tussen Borculo en Lowenberg hersteld. "Een jaar later overleed William", vertelt Jan Willem de Wijs. "Wij waren bezig met de restauratie van de synagoge en worstelden met een restschuld. David en Susan, Lowenbergs kinderen, schoten ons financieel te hulp. 'In memory of my father', zoals David zei." Bij de expositie komt een onderwijsprogramma voor de hoogste klassen van de basisscholen in de regio. "We moeten vooruitkijken, maar wel de jeugd wapenen tegen onverdraagzaamheid en respectloosheid. Je hoort weer van aanslagen op Joden en Joodse eigendommen. Het laat zien dat we alert moeten blijven."

Bevrijdingsverhalen in museum De Scheper

De spanning bij de Eibergse bevolking is bijna voelbaar in het verslag dat de Gelders Overijsselse Courant publiceert over de aanloop naar 1 april 1945, als Eibergen wordt bevrijd.

Duitsers die in noordelijke richting wegtrekken, met Winterswijkse NSB'ers in de stoet. Er wordt zelfs een enkele Groenlose NSB'er gesignaleerd. Dan zijn de bevrijders al heel dichtbij!

'De spanning stijgt. We wagen ons naar de zolder om even uit het dakraam te kijken. Plotseling: een vlag! Rood-wit-blauw! Geroep naar be-

neden, maar als we triomfantelijk wijzen in de richting van het Patriomonium is de vlag weer weg...'

Het krantenknipsel maakt deel uit van een expositie in museum De Scheper in Eibergen over die nacht, wat eraan voorafging en wat volgde. 'Engelse tanks zouden gezien zijn bij de Esch.' Dan is er een onderduiker die een Player-sigaret aanbiedt. 'Dat is het bewijs. Ze zijn er!'

Wat betekent het om te worden bevrijd? Wat betekent het om vrij te zijn? Tussen 31 maart en 9 mei toont museum De Scheper de ex-

Dappere mannen ruimen bommen op, kort na de bevrijding in Eibergen.

positie '75 jaar vrijheid'. Hart van de tentoonstelling zijn persoonlijke verhalen van mensen die oorlog en bevrijding bewust hebben meegemaakt. Medewerkers van het museum spraken met ooggetuigen; in de filmzaal zijn die verhalen te zien.

De expositieruimte toont onder meer foto's en voorwerpen uit de periode rond de bevrijding. Jeugd en volwassenen kunnen deelnemen aan allerlei activiteiten.

Meer info: museumdescheper.nl

Tweede Wereldoorlog IN BEELD

Hoe breng je de Tweede Wereldoorlog in Nederland in beeld in honderd foto's? Dat is de inzet van een project dat het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) vorig jaar november startte. Het resultaat is vanaf 30 maart te zien op een expositie in de Tweede Kamer in Den Haag en in boekvorm.

Het NIOD riep voor zijn zoektocht de hulp in van de twaalf Nederlandse provincies, die op hun beurt inwoners vroegen – liefst onbekende – foto's in te sturen. In Gelderland leverde dat ruim 250 foto's op. Een vakjury selecteerde er daarvan

vijftig, aan de hand van de volgende thema's: 'militaire strijd en bevrijding', 'vervolgving en uitsluiting', 'Duitse aanwezigheid, collaboratie en aanpassing', 'verzet en repressie' en 'dagelijks leven'.

Een publieksjury bracht die vijftig vervolgens terug naar 25, die als Gelderse inzending naar het NIOD zijn gegaan. Uit de twaalf provincies levert dat driehonderd foto's op. Nederlands-Indië, Suriname en de Antillen doen mee als dertien-

de provincie. Uit het totaal van 325 koos een landelijke jury uiteindelijk de honderd foto's die samen het beeld bepalen van Nederland in de Tweede Wereldoorlog.

De eerste selectie van vijftig Gelderse foto's reist komende weken als pop-up tentoonstelling door de provincie. En ze zijn te zien op gelderlandherdenkt.nl.

Op deze pagina foto's uit Achterhoek en Liemers

◀ Uift, 31 maart 1945

Een geallieerde motorordonnans wordt met bewondering en ontzag bekeken. De vrouw rechts heet Neeltje Blekkink. Slager Bertus Kaaijk maakte een reeks foto's van de bevrijding.

Bertus Kaaijk/Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers

▲ Lichtenvoorde, najaar 1944

Wilma en Dina Geurink bieden onderduikers een schuilplaats op hun boerderij. Op zolder zijn de gevluchte Rus Alex Sidorov en de Joodse Jonny, Leon en Helmut Levy bezig met de tabaksoogst.

Fotograaf onbekend/Nationaal Onderduikmuseum Aalten

▼ Lichtenvoorde, najaar 1944

Dina Geurink is met haar kinderen bezig met de aardappeloogst als geallieerde jachtbommenwerpers overvliegen richting Duitsland. Dat is bijna dagelijks het geval.

Fotograaf onbekend/Nationaal Onderduikmuseum Aalten

▲ Kotten, eind jaren veertig

Tot ver na de oorlog houdt prikkeldraad deze burens aan de Nederlands/Duitse grens gescheiden, maar dat vormt geen barrière voor vreugde bij een zoveel-jarig huwelijksfeest. De 'schnaps' wordt gul gedeeld.

Fotograaf onbekend/Henk Stermerdink

▶ Aalten,

30 januari 1944

Bij de eerste grote razzia in de kerken worden 48 mannen opgepakt en afgevoerd naar kamp Amersfoort. De vrachtwagen staat bij de ingang van de Christelijk Gereformeerde Kerk.

J.H. Bennink/Nationaal Onderduikmuseum Aalten

▲ Doesburg, 24 november 1942

Klokken uit Achterhoekse en Liemerse kerken liggen in de haven van Doesburg klaar voor verschepping naar Duitsland. De Duitsers vorderen in heel Nederland kerkklokken om ze om te smelten voor de oorlogsindustrie.

J.C.W. Massink/Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers

Langzaam maar zeker neemt de kilte toe, net als in de oorlog

Theater- en muziekvoorstelling 'Spiegelingen' laat een balans zien tussen herdenken en vieren. Toneelspelers, dansers, muzikanten en zangers uit heel Oost Gelre zetten er hun schouders onder.

'Spiegelingen' is een theater- en muziekstuk van Theo Soontjens in zeven blokken van een kwartier: een proloog over de periode voor de oorlog, daarna de vijf oorlogsjaren en een epiloog over de kwetsbaarheid van de vrijheid.

"Alleen al het eerste kwartier is zo indrukwekkend", vertelt productie-leider Jos Taken van Slagmoals Theaterproducties. "We beginnen met een filmpje waarin we laten zien hoe oorlog zich kan ontwikkelen. We projecteren beelden. Er is muziek en kinderen dreunen veldslagen op. Je bent er meteen in."

De blokken over de oorlogsjaren gaan over gebeurtenissen in Oost Gelre. "Het is geen historisch verantwoord verhaal, in de zin dat allerlei situaties op datum worden genoemd", zegt Taken. Er zit ook geen duidelijke verhaallijn in, vult regisseur Stan Geurts aan. "Het is een verbeelding van hoe de oorlog deze regio heeft beïnvloed. We beginnen licht, maar langzaam wordt het killer. Zoals ook in de oorlog de kilte toenam."

Foto: Hans Prinsen

De vijf blokken over de oorlogsjaren geven een beeld van de onvrijheid en een verklaring van ieders aandeel daarin, gaat Taken verder. "We sluiten af met een epiloog waarin we ons realiseren dat dit niet nog

een keer mag gebeuren. Daar komt de titel 'Spiegelingen' vandaan. Het gaat over zelfreflectie: wat hebben we geleerd?"

Audiovisueel materiaal komt uit het Nederlands Instituut voor

Beeld en Geluid en van de plaatselijke oudheidkundige vereniging. Zo'n honderdvijftig inwoners van Oost Gelre zetten het verhaal neer als spelers, dansers, muzikanten en zangers.

Samen repeteren voor Spiegelingen.

'Spiegelingen' wordt op 5 mei twee maal opgevoerd in de Hamalandhal in Lichtenvoorde.

Foto: Hans Prinsen

Vragender vangt in de Tweede Wereldoorlog evacués op en biedt onderduikers een schuilplaats. Hoe is het leven in het kleine dorp?

Wim Rutgers en Hans Veldkamp schreven er het boek '75 jaar vrijheid Vragender' over.

Onderduikers en evacués waren veilig in Vragender

In oktober 1944 krijgt het dorp Vragender er tweehonderd tijdelijke bewoners bij. Inwoners van Millingen aan de Rijn vinden er als evacués onderdak. Ze moesten - na de mislukte geallieerde operatie Market Garden - op bevel van de Duitsers huis en haard verlaten. In groepjes zijn de evacués de rivier overgestoken. Lopend of fietsend komen ze via Babberich en Doetinchem in Lichtenvoorde terecht. "Daar zijn ze verdeeld over de kerkdorpen in de omgeving.

De tweehonderd mensen die in Vragender terechtkomen, krijgen onderdak bij boeren", vertelt Wim Rutgers, die samen met Hans Veldkamp een boek schreef over de geschiedenis van Vragender in de Tweede Wereldoorlog. Het werk is rijklijk voorzien van historisch materiaal, toegankelijk geschreven en goed leesbaar voor kinderen. Het leven van de evacués in het Achterhoekse dorp is een van de verhalen in het boek. "We vertellen

ook over mensen die moesten onderduiken. Zij vonden een veilige schuilplaats in en rond Vragender: in een huis, een stal, een schuur, op een hooizolder. Of buiten, in het Vragenderveen."

Rutgers en Veldkamp werkten maanden aan het boek. Ze doken er de archieven voor in. Ze hielden interviews met getuigen - die inmiddels de 90 jaar zijn gepasseerd - en nabestaanden. "Ons werk sprak zich snel rond", zegt Rutgers. "Zo kwamen we in contact met mensen met een verhaal. We kregen zelfs een brief van een 90-jarige meneer Schmitjes over zijn tijd als evacué in Vragender."

Een mooie ontmoeting hadden ze met een vrouw uit Tubbergen. "Haar ouders, Jan Tenten en Wilhelmiën ten Holder, woonden in de oorlog in het huis naast de school in Vragender. Op een dag stonden de Duitsers op de stoep om Jan op te halen. Maar hij was niet thuis;

daarom namen ze Wilhelmiën mee. Hun 2-jarig dochttertje bleef achter en is later opgevangen door opa en oma. De Duitsers dachten dat Jan zich wel zou melden, maar die dook onder. Wilhelmiën kwam via Kamp Vught in de Koepelgevangenis in Arnhem terecht. Toen een verzetsgroep daar een overval pleegde, is ze ondergedoken bij Jan, in Etten. Daar is ze bevallen van hun tweede kind", vertelt Veldkamp. Het boek beschrijft grote, heftige gebeurtenissen, zoals de dood van drie soldaten uit Vragender in de meidagen van 1940 bij de Grebbeberg. Maar ook het alledaagse leven komt aan bod. "Het zijn verhalen waarvan nog maar een klein beetje is verteld. Nu kun je ze nog goed vastleggen, want nu leven er nog mensen die het hebben meegeemaakt", zegt Veldkamp.

'75 jaar vrijheid Vragender' verschijnt op 5 mei, samen met een fietsroute langs twaalf historische locaties in Vragender.

Foto: organisatie Sunsetmarch

Gelderland Herdenkt negen maanden

Gelderland is van september 1944 tot en met mei 1945 strijd-toneel. Vele duizenden militairen en burgers komen om, steden en dorpen veranderen in puin, hele gebieden worden onder water gezet, honderdduizenden mensen moeten evacueren. Nu, 75 jaar later, wordt in dezelfde periode stilgestaan bij de gebeurtenissen van toen, onder de vlag van het provinciale programma 'Gelderland Herdenkt': samen herdenken, beseffen, beleven en vieren.

De eerste grote herdenkingen waren in september vorig jaar, met name van operatie Market Garden. Die is in 1944 bedoeld om de bruggen over de grote rivieren en kanalen te veroveren, zoals de Waalbrug bij Nijmegen en de Rijnbrug bij Arnhem. Langs die route, over die brug-

gen, moet een immens grondleger oprukken richting Duitsland. Maar bij Arnhem gaat het mis.

Op zaterdag 21 september 2019, 75 jaar later, bezoeken honderdduizenden mensen de herdenkingen van Market Garden. Alleen al de parachutistenlandingen op de Ginkelse Heide bij Ede trekken meer dan honderdduizend mensen. Ook in de regio Nijmegen en elders komen tienduizenden bezoekers op de herdenkingen af.

Eind maart en in april staan de Achterhoek en de Veluwe stil

bij het einde van de Tweede Wereldoorlog en wordt 75 jaar vrede en vrijheid gevierd. Later gebeurt dat in de rest van Gelderland, op 4 en 5 mei in heel Nederland, met de nationale dodenherdenking en Bevrijdingsdag. Op deze pagina een foto-impressie van de herdenkingen van afgelopen september.

Arnhem, 20 september. Bridge to Liberation Experience, het concert bij de John Frostbrug.

Foto: Chiel Eijt

Foto: Cynthia Leiwakabessy, FunckSterShoots

Ede, zaterdag 21 september. Jong en oud ontmoeten elkaar bij de herdenking van de Airborne-luchtladingen in 1944.

Vrijheid-Express

Van 4 april tot en met 5 mei is het de Maand van de vrijheid. Tijdens deze maand rijdt in elke provincie een Vrijheid-Express, op initiatief van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Op 4 april waaiëren de twaalf bussen vanuit Tubbergen uit over heel Nederland.

De Vrijheid-Express dient als podium en ontmoetingsplek voor burgers en organisaties die stilstaan bij het einde van de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar geleden, en die vrede en vrijheid willen vieren. In de Gelderse Vrijheid-Express zijn foto's te zien over de Tweede Wereldoorlog in deze provincie, en de film '75 jaar vrijheid'. Voor scholieren is er het dilemmaspel 'De prijs van de vrijheid'. De bus biedt plaats aan 25 tot 30 personen.

Meer informatie: gelderlandherdenkt.nl

GELDERLAND HERDENKT

75 JAAR VRIJHEID

De persoonlijke verhalen over de oorlog en 75 jaar vrijheid zijn te mooi en kostbaar om in de vergetelheid te raken. Vandaar dat Neerlandica en docente Nederlands Anna Schimmel een cursus 'biografie schrijven' geeft in de bibliotheken van Aalten en Süderwick.

Leg verhalen vast om nooit meer te vergeten

Foto: Hans Prinsen

Anna Schimmel (met bril en bruin vest) aan het werk met haar schrijfgroep in Aalten.

Eén van de opdrachten in de eerste sessie in Aalten aan de vijf deelnemers: beschrijf een plek waar je je veilig voelt. Rita Veldhorst (61) uit Zutphen gebruikt een verhaal van haar moeder, een 90-jarige Dinxperlose. "Ze zat met haar familie in de schuilkelder. Mijn opa had een rustige uitstraling, die was ogenschijnlijk niet bang. Daardoor voelde mijn moeder zich veilig." Rita is één van de tien deelnemers die zich hebben ingeschreven. "Ik doe mee omdat ik graag met mijn moeder over die tijd wil praten. Door te schrijven kan ik haar en mijn gedachten beter onder woorden brengen." Haar moeder mag de verhalen lezen. "Als ze dat wil, natuurlijk."

Henk Waaijberg is nu 83 en was 8 jaar bij de bevrijding. De Aalte-

naar doet de schrijfcursus voornamelijk om zijn kinderen verhalen te kunnen vertellen. "Ik heb best veel herinneringen aan de oorlog; ze vragen er nog wel eens naar. Het is leuk om te vertellen. Ik wil mijn gedachten goed leren opschrijven." De sessies zijn zowel overdag als 's avonds. Er hebben zich Duitsers

en Nederlanders ingeschreven. De verhalen worden gebundeld en gedrukt. De boekjes krijgen de deelnemers mee naar huis. Er komen ook exemplaren in de bibliotheken van Aalten, Süderwick en Dinxperlo en in het Nationaal Onderduikmuseum in Aalten.

Volgens Annet Wamelink van de bi-

bliotheek in Aalten bestaat er zelfs een kans dat verhalen worden voorgelezen tijdens dodenherdenking, op 4 mei in de plaatselijke Helenakerk. "Het motto van de cursus is: verhalen vastleggen om nooit te vergeten."

Anna Schimmel heeft biografieën geschreven. Ze geeft tips over vorm,

opzet, perspectief en titels van de verhalen. "We behandelen thema's als woede en berusting, angst, humor en familie. Soms doen mensen mee om verhalen aan hun kleinkinderen te kunnen vertellen, of om zichzelf beter te begrijpen. Dit is een fijne groep. Het is altijd leuk om mensen te begeleiden."

Hoe een Duits kereltje aansterkt in Nederland

'Sporen van de vrijheid - toen en nu'. Dat is de titel van een expositie in het Grenslanmuseum in Dinxperlo. Persoonlijke verhalen van toen, verbonden met ervaringen van nu.

Foto: familie Stapelkamp

Eén van de meest aansprekende verhalen in 'Sporen van de vrijheid - toen en nu' is dat van Gerhard Schröder, een inmiddels gepensi-

oneerde textielhandelaar uit Neurenberg in Duitsland. Hij is amper 11 jaar als hij in januari 1949 met driehonderd andere kinderen per

trein in Rotterdam aankomt. Nederland nodigt, na veel politieke discussie, Duitse kinderen uit om hier aan te sterken. In de door

Foto: Theo Kock

Anton Stapelkamp en Gerhard Schröder

de geallieerden platgebombardeerde Heimat is de armoede nog veel extremer dan hier. Annetje Stapelkamp pakt het kereltje op het station in Rotterdam bij de hand en neemt hem mee naar huis.

Hij zou drie maanden blijven; het worden er vijf. De ontmoeting met de familie Stapelkamp, die zwaar heeft geleden in de oorlog, veranderd Gerhards leven definitief. "Ik voelde me onmiddellijk thuis. Ik beschouw het als een wonder dat dit is gebeurd."

In 1952 bezoeken Herman en Annetje Stapelkamp Gerhards ouders in het Duitse Schweicheln. Ze nemen een Lutherse bijbel mee. "Hoe

kan je het Onze Vader lezen, als je zelf niet bereid bent om te vergeven?" staat erin geschreven. Gerhard Schröder is diep dankbaar. "Ik was een klein *moffe*. Ze hebben me opgenomen alsof ik familie was." Anton Stapelkamp, de kleinzoon van Herman en Annetje Stapelkamp, is inmiddels burgemeester van Aalten. Hij heeft nog geregeld contact met Gerhard Schröder. De vriendschap tussen de Schröders en de Stapelkamps is onverwoestbaar. 'Sporen van de vrijheid - toen en nu' reist in afgeslankte vorm ook langs acht Nederlandse en even zoveel Duitse gemeenten, aangevuld met lokale verhalen.

Winterswijk geeft 'herdenken' door aan volgende generatie

Foto: Hans Prinsen

Bij 75 jaar vrijheid en vrede stellen Winterswijkers zich de vraag: hoe gaan we door met herdenken? Ze gunnen zich vijf jaar voor het vinden van een antwoord.

Helena Theodora Kuipers-Rietberg is de Winterswijkse oprichter en aanjager van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers. De geschiedenis van Tante Riek, zoals ze bekendstaat, is het vertrekpunt van het project 'Toen Nu Dan', een initiatief van Willem te Voortwis, Janne Gerritse en Wim Ruessink.

Met 'Toen Nu Dan' wil het drietal 'herdenken' centraal stellen en alle generaties, van jong tot oud, erin betrekken. Gerritse: "Het project duurt vijf jaar. Symbolisch voor de duur van de oorlog, maar ook omdat we denken dat er vijf jaar nodig is om het verhaal over Tante Riek te laten beklijven en een nieuwe

generatie te laten nadenken over de vraag: hoe belangrijk is herdenken en hoe gaan we ermee door?" Het verhaal van Tante Riek is gekoppeld aan educatieve en kunstzinnige activiteiten op veertien plekken in Winterswijk. Dit jaar, het startjaar, zijn drie locaties aan de beurt: het monument voor Tante Riek, het Korenburgerveen en het station.

Ruessink: "Bij het monument draait het om het begrip 'ritueel' en om de vraag hoe muziek rituelen kan versterken. In het Korenburgerveen gaat het over onderduiken, naoberschap en duurzaamheid, bij het station over vervoer en vluchten. En zo gaan we de komende

jaren verder met de andere locaties."

Aan de uitwerking van de activiteiten wordt hard gewerkt. Het programma bij het station, op zaterdag 20 juni, staat deels in de steigers. Over de thema's bij elke locatie zijn lesbrieven voor scholen in de maak. "We hopen zo kinderen en docenten handvatten te bieden om na te denken over herdenken." Andere inwoners, ondernemers, verenigingen en organisaties kunnen zich bij 'Toen Nu Dan' aansluiten.

Op 3 mei start 'Toen Nu Dan' in theater De Storm. Met een middag-

Foto: Hans Prinsen

Het monument voor 'Tante Riek' in Winterswijk.

en avondprogramma van toneel, dans, muziek en workshops wil het drietal de Winterswijkse bevolking warm krijgen voor deelname aan het project. "Zodat we samen herdenken in stand houden", zegt Ruessink.

Meer info: toennudan.nl

Foto: Danny Ellinger

Ellen ten Damme

Oorlog is een litteken op vriendschap

Nergens wordt het samenleven in de grensstreek sterker ervaren dan in Dinxperlo en Suderwick. Twee grensdorpen die eeuwenlang met elkaar vergroeid zijn. Het megafestijn DinXperience moet die verbondenheid op 8, 9 en 10 mei zicht- en hoorbaar maken.

De Tweede Wereldoorlog is een litteken in de eeuwenoude vriendschap tussen Dinxperlo en Suderwick. Dat zegt Theo Soontiëns (62), theatermaker, tekstschrijver en creatief brein achter DinXperience. "In de laatste oorlogsdagen hebben de bevrijders naar schatting 39.000 granaten op de dorpen

afgevuurd. Zij maakten echt geen onderscheid tussen Duitsers en Nederlanders. Iedereen zat in schuilkelders en heeft geleden." Soontiëns benadrukt dat hij het project niet zelf heeft bedacht. "Dat waren Lex Schellevis en Esther Nederlof uit Suderwick. Zij zeiden: laten we het niet over de oorlog, maar over samenleven hebben, met de blik op de toekomst. En laten we trots zijn op de manier van samenleven hier. Ik ben er later bij geroepen, om er een lopend verhaal van te maken." DinXperience is een megaproductie waaraan tweeduizend mensen uit kunst, cultuur, muziek, verenigingen en organisaties uit beide dorpen meewerken. Ze beginnen op de Markt in Suderwick, waar tribunes staan opgesteld. Dan verdelen ze zich over vijf locaties, waar ze hun verhaal vertellen via voorstellingen van een kwartier waar de bezoekers langs wandelen."

Eindpunt is het Marktplein in Dinxperlo, waar alle tweeduizend deelnemers zorgen voor de grote finale, weer met tribunes. Hoofdgast is zangeres Ellen ten Damme, die Achterhoekse wortels heeft en veel Duitse liedjes heeft vertolkt. "Dat doen we drie avonden lang, op 8, 9 en 10 mei, van half acht tot een uur of elf 's avonds. We verwachten er veel van", zegt Silvoldenaar Soontiëns. De dorpen zijn in de loop der eeuwen vergroeid geraakt, lopen letterlijk in elkaar over. Theo Soontiëns heeft zich in de geschiedenis verdiept en is onder de indruk geraakt van wat er is bereikt. "Natuurlijk is het niet altijd vlekkeloos gegaan; er zijn ook dieptepunten. Maar voor welke langdurige relatie geldt dat niet."

Meer info: dinxperience2020.nl

In één blik begin en eind van de bezettingstijd gevangen

Het begin en het einde van de Duitse bezetting van Nederland zijn bij Westervoort voortaan in één blik te vangen dankzij de aanleg van een tweede herdenkingsplek bij de IJsselbrug.

Bij de brug verrijst dit voorjaar een monument ter herdenking van de veertien slachtoffers die daar vielen bij de invasie van de Duitse troepen in 1940. Kijk je van daar schuin naar de overzijde, dan ontwaart je het monument dat de oversteek van de IJssel door de geallieerden in 1945 in herinnering brengt.

Met de aanleg van het tweede monument ontstaat een bijzondere gedenkplek op een markant punt. De gevallen soldaten moesten het tot nu toe doen met een gedenksteen in Fort Westervoort - een vrijwel onzichtbare plek. "En moeilijk bereikbaar voor het publiek", zegt Niek Verschoor.

De Nijmeegse kunstenaar is samen met kunst- en levenspartner Malou Busser door de gemeente Westervoort gevraagd een nieuw monu-

ment te ontwerpen. Voor Verschoor geen vreemde opdracht: thema's rond oorlog, vrede en vrijheid keren vaak terug in zijn werk. Het monument op de andere oever is ook van zijn hand. Dat kwam er in 2013 en herinnert aan de oversteek van de IJssel door de bevrijders op 12 april 1945.

De kunstenaars willen van het tweede monument meer maken dan een grafsteen met namen. "Het moet uitstraling hebben. Het is de entree van Westervoort", zegt Busser. Het monument komt bij de oprijt van de brug, aan de kruising van de Zevenaarseweg en de Veerweg. In de oorlog lagen daar de schuttersputjes van waaruit de brug werd verdedigd. Toen de vijand met tanks en artillerie de brug dreigde over te komen, blies de verdediging hem op.

In het nieuwe monument is het kijken vanuit een schuttersputje verbeeld door een muur van blauw geglazuurde stenen waar openingen in zitten. De namen van de veertien omgekomen soldaten zijn in de muur gegraveerd. "We hebben de voornamen en de leeftijden er bij gezocht. Dan zie je dat het allemaal jongens van 19 of 20 jaar zijn", zegt Verschoor.

Rond de muur komt een rij met veertien bomen die in mei bloeien. "Dit monument moet meer zijn dan een grafzerk. Je vindt nergens anders een plek waar twee cruciale momenten in de Tweede Wereldoorlog zo dicht bij elkaar staan."

De kunstenaars hopen dat het grondwerk in april kan beginnen.

Ontwerpers Niek Verschoor Malou Busser met de maquette.

Foto: Hans Prinsen

Dansen op muziek van Bee Gees en Etta James

Frontvrouw Floor Kraayvanager van The Etta James Experience

Met veel muziek herdenkt en viert Zevenaar van 2 tot en met 5 mei 75 jaar vrijheid. De feestelijkheden beginnen op zaterdag 2 mei met de Limburgse band Wir Sind Spitze. Op zondagmiddag 3 mei treden bands uit de regio Emmerich op. Na dodenherdenking op maandag 4 mei zijn er optredens van het Liemers Mannenkoor, Muziekvereniging Crescendo en dansschool Vida Studio's.

Ook op 4 mei houden de Cultuurhistorische Vereniging Zevenaar

en de Werkgroep 4 mei wandelingen met stadsgidsen langs plekken waar zich tijdens de Tweede Wereldoorlog bijzondere gebeurtenissen afspeelden.

Het Bevrijdingsfestival van Muziekstad Zevenaar opent op dinsdag 5 mei om 12.00 uur op het Raadhuisplein. 's Middags is er onder meer muziek van The Etta James Experience. Hoofdact 's avonds is de Bee Gees-tributeband Staying Alive.

Info: muziekstadzevenaar.nl

Fontein naar hem vernoemen vindt Jan Terlouw wat vroeg

Oud-politicus en schrijver Jan Terlouw laat op 5 mei de eerste stralen van de nieuwe fontein in de vijver van het Horsterpark in Duiven 30 meter omhoog schieten. De fontein staat symbool voor vertrouwen en dat is uitgedrukt in de naam: Het Ouwe Vertrouwen, de Jan Terlouw Fontein.

"Had je met de vernoeming niet kunnen wachten tot ik dood ben?", vroeg Terlouw aan bedenker Chris van de Ven, directeur van de Stichting Activiteiten Horsterpark. Maar die gaf geen krimp. "Vertrouwen is de basis van de vrijheid die we nu 75 jaar kennen," legt Van de Ven uit. Terlouw past daarbij door zijn pleidooi voor een samenleving waarin je elkaar vertrouwt, zoals in de tijd toen je nog een touwtje uit de brievenbus kon laten hangen om van buiten de deur te openen.

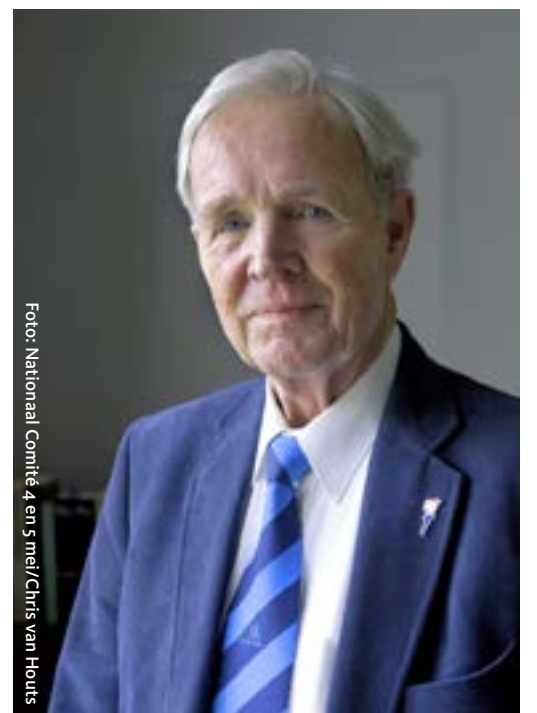
Van de Ven knoopt met de fontein, als blijvende herinnering aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, meer elementen aan elkaar. "Ik had in Amerika de Old Faithful gezien, de geiser in Yellowstone Park die regelmatig een 30 meter hoge straal spuit", zegt hij daar-

over. "Dat inspireerde me tot een fontein die synchroon daarmee spuit en de naam Het Ouwe Vertrouwen, de Jan Terlouwfontein krijgt." Terlouw houdt na de opening ook een lezing.

De kiem van het plan komt van leerlingen van het Candea College, die turbulentie in het water als oplossing zien voor de blauwalg die 's zomers de vijver teistert. De scholieren zijn samen met Hope XXL, een organisatie die streeft naar een beter leven voor iedereen, betrokken bij het hele fonteinproject. Ook helpen ze bij de driedaagse marathon met

oorlogsfilms die is gekoppeld aan de opening. De films zijn te zien in het paviljoen in het Horsterpark.

Meer info: nl.hope-xxl.com

Jan Terlouw

Foto: Nationaal Comité 4 en 5 mei/Chris van Houts

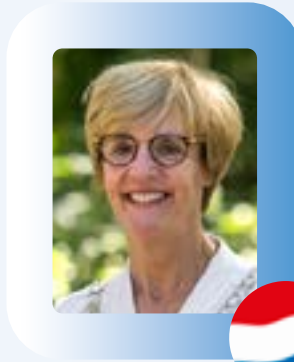
Burgemeesters grensstreek werken samen aan vrijheid

Oude IJsselstreek *Otwin van Dijk*

Vrijheid betekent voor mij de Four Freedoms die president Roosevelt tijdens de Oorlog beschreef: dat je zonder gevaar kunt zeggen wat je wilt, in de God kunt geloven die bij je past of ook niet te geloven, recht hebt op bestaanszekerheid en zonder angst in vrijheid kunt leven. Daar moeten we samen aan blijven werken.

Freiheit sind für mich die vier Freiheiten, die Präsident Roosevelt während des Krieges beschrieben hat: Gefahrlos sagen zu können, was man will, an den Gott glauben zu dürfen, der zu einem passt oder auch nicht zu glauben, das Recht auf Lebensunterhalt und ein Leben ohne Angst in Freiheit zu haben. Daran müssen wir gemeinsam weiterarbeiten.

Oost Gelre *Annette Bronsvort*

Vrijheid is de ruimte om jezelf te kunnen zijn, niet onderdrukt te worden, je talenten te kunnen benutten, in vrijheid te kunnen kiezen. Vrijheid betekent ook rekening houden met een ander en naar elkaar luisteren.

Freiheit bedeutet, Raum zu haben, ich selbst zu sein, nicht unterdrückt zu werden, meine Talente nutzen zu können und frei entscheiden zu können. Freiheit bedeutet auch, die Rechte der anderen zu beachten und einander zuzuhören.

Bocholt *Thomas Waschki, ersten Stadsrat*

Voor mij betekent vrijheid dat ik kan doen en laten wat ik wil zonder anderen te benadelen. Voor mij is vrijheid altijd verbonden met vrede en (sociale) gerechtigheid, met een voortdurende afweging over wanneer en hoe er gerechtigheid is.

Freiheit bedeutet für mich, das tun und lassen zu können, was ich möchte, ohne dabei andere zu beeinträchtigen. Freiheit ist für mich aber auch immer mit Frieden und (sozialer) Gerechtigkeit verbunden, wobei immer austariert werden muss, wann und wie Gerechtigkeit vorliegt.

Borken *Mechtild Schulze Hessing*

Dat wij ons menselijk bestaan vorm kunnen geven zoals wij dat wensen. In een gemeenschap, zonder uitsluiting, zonder haat en discriminatie en zonder geweld en angst.

Dass wir Menschen unser Leben so für alle zuträglich gestalten können, wie wir es uns vorstellen. In Gemeinschaft, ohne Ausgrenzung, ohne Hass und Diskriminierung und ohne Gewalt und Angst.

Montferland *Peter de Baat*

Alleen in vrijheid komt de menselijke waardigheid tot volle wasdom. Daarom is het belangrijk dat het licht van de vrijheid blijft schijnen. Dat is helaas niet vanzelfsprekend. Het is belangrijk onze verworven vrijheid te beschermen en deze over te dragen op onze kinderen.

Nur in Freiheit kann die Menschenwürde zur vollen Reife gelangen. Deshalb ist es wichtig, dass das Licht der Freiheit weiterhin scheint. Das ist leider nicht selbstverständlich. Es ist wichtig, unsere erworbene Freiheit zu schützen und an unsere Kinder weiter zu geben.

Doetinchem *Mark Boumans*

Vrijheid zorgt ervoor dat je je eigen keuzes kunt maken in het leven, dat je kunt gaan waar je wilt en kunt zeggen wat je vindt.

Freiheit ermöglicht es, im Leben eigene Entscheidungen zu treffen, so dass man gehen kann, wohin man will und sagen kann, was man will.

Raesfeld *Andreas Grotendorst*

Vrijheid is een 'staat van zijn', een ieder moet zich steeds opnieuw bewust zijn van de betekenis: de mogelijkheid van vriendschap zonder grenzen.

Freiheit ist ein Zustand, dessen Bedeutung sich jeder für sich persönlich immer wieder bewusst machen muss: er ermöglicht uns Freundschaft ohne Grenzen." "Freiheit ist ein Zustand, dessen Bedeutung sich jeder für sich persönlich immer wieder bewusst machen muss: er ermöglicht uns Freundschaft ohne Grenzen.

Aalten *Anton Stapelkamp*

Vrijheid heb je om te mogen zijn wie je bent en om ruimte te geven aan de ander om ook te mogen zijn wie zij of hij is. Ruimte krijgen en geven.

Freiheit hat man, um sein zu können, wer man ist und dem anderen die Möglichkeit zu geben, ebenfalls zu sein, wer sie oder er ist. Freiheit ist geben und nehmen.

Vredenburg *Christoph Holtwisch*

Voor mij betekent vrijheid, leven in een democratisch systeem met een markteconomie zonder existentiële en materiële ontberingen en - samen met andere mensen - mijn persoonlijkheid volledig kunnen ontwikkelen.

Freiheit bedeutet für mich, in einem demokratisch-marktwirtschaftlichen System ohne existentielle und materielle Nöte zu leben und - zusammen mit anderen Menschen - meine Persönlichkeit umfassend entfalten zu können.

Zevenaar *Lucien van Riswijk*

Vrijheid van de een eindigt, waar die van een ander begint. Het geeft je de ruimte om je te ontplooiën, maar verplicht je ook om rekening te houden met elkaar.

Die Freiheit des einen endet dort, wo die eines anderen beginnt. Sie gibt dir Raum, dich zu entfalten, verpflichtet dich aber auch, Rücksicht auf andere zu nehmen.

Vrijheid heb je om te mogen zijn wie je bent en om ruimte te geven aan de ander om ook te mogen zijn wie zij of hij is. Ruimte krijgen en geven.

Freiheit hat man, um sein zu können, wer man ist und dem anderen die Möglichkeit zu geben, ebenfalls zu sein, wer sie oder er ist. Freiheit ist geben und nehmen.

Südlohn *Christian Vedder*

Voor mij betekent vrijheid dat ik zelfstandig beslissingen kan nemen en daar zelf verantwoordelijkheid voor draag. Vrijheid betekent ook grenzen te overschrijden om mensen te leren kennen en vrienden te maken.

Freiheit bedeutet für mich unabhängig eigene Entscheidungen treffen zu können und die Verantwortung dafür zu tragen. Freiheit bedeutet auch, Grenzen zu überschreiten, um Menschen kennenzulernen und Freundschaften zu schließen.

Duiven *Huub Hieltjes*

Vrijheid is voorwaarde om te zijn wie je bent anders te zijn dan ieder ander. Vrijheid is ook de kracht vinden om vrijheid te beschermen voor iedereen die anders is.

Freiheit ist eine Bedingung dafür, zu sein, wer du bist, anders zu sein als alle anderen. Freiheit bedeutet auch, die Kraft zu finden, die Freiheit zu schützen für alle, die anders sind.

Gemeente **Duiven**

Winterswijk *Joris Bengevoord*

Vrijheid is zelf je eigen keuzes maken en anderen in staat stellen hun eigen keuzes te laten maken. Want vrijheid voor mij, betekent ook vrijheid voor de ander.

Freiheit bedeutet, selbst Entscheidungen treffen zu dürfen und anderen die Möglichkeit zu geben, ihre eigenen Entscheidungen zu treffen, denn Freiheit für mich heißt auch Freiheit für alle anderen.

Bronckhorst *Marianne Besselink*

Vrijheid is voor mij dat iedereen kan zijn wie hij of zij is. Dat we respect hebben voor elkaar, de vrijheid van de één is niet belangrijker dan die van de ander. Belangrijke waarden waar ik regelmatig even heel bewust bij stil sta.

Freiheit bedeutet für mich, dass jeder sein kann, wie er oder sie ist. Dass wir Respekt vor einander haben und die Freiheit des einen nicht für wichtiger halten als die des anderen. Dies sind wichtige Werte, die ich mir regelmäßig bewusst mache.

gemeente **Bronckhorst**

Westervoort *Arend van Hout*

Als de vrijheid van ons allemaal is, dan zijn we dus ook allemaal eigenaar. Dat eigenaarschap brengt een zorgplicht met zich mee. We moeten ervoor zorgen dat de condities waaronder die vrijheid tot bloei kan komen er ook zijn.

Wenn die Freiheit von uns allen ist, sind wir auch alle Eigentümer. Dieses Eigentum ist mit einer Sorgfaltspflicht verbunden. Wir müssen sicherstellen, dass die Bedingungen, unter denen diese Freiheit gedeihen kann, auch gegeben sind.

Isselburg *Michael Carbanje*

Vrede betekent voor mij het vriendschappelijk samenleven en samenwerken, zonder grenzen.

Frieden bedeutet für mich unter anderem das freundschaftliche Zusammenleben und Zusammenarbeiten, ohne Grenzbarrieren.

Berkelland *Joost van Oostrum*

Vrijheid is voor mij overal en met iedereen jezelf mogen zijn, zonder daarover verantwoording te moeten afleggen aan een ander.

Freiheit bedeutet für mich, dass ich überall und mit jedermann ich selbst sein kann, ohne irgendjemandem darüber Rechenschaft ablegen zu müssen.

Emmerich *Peter Hinze*

Als we iets kunnen 'leren' van de traumatische oorlog en het lot van velen, moeten we waar mogelijk werken aan vrede, vrijheid en medemenselijkheid. En dat hoeft geen grote wereldwijde politiek te zijn. Een vreedzame en respectvolle samenwerking begint op kantoor, op straat of bij het tuinhek.

Wenn wir etwas aus dem traumatischen Krieg und den vielen Einzelschicksalen „lernen“ können, dann doch das, dass wir uns – wo immer möglich – für Frieden, Freiheit und Mitmenschlichkeit einsetzen müssen. Und das muss nicht gleich die große Weltpolitik sein. Ein friedliches und respektvolles Miteinander fängt schon im Büro, auf der Straße oder am Gartenzaun an.

EMMERICH AM RHEIN

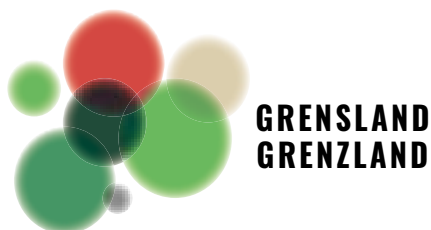

Hamminkeln *Bernd Romanski*

In de filosofie is vrijheid de staat van autonomie van een individu. Ik kan beslissen waar ik woon, waar ik heen ga en kan daarom mijn leven op veel gebieden vormgeven. 75 jaar mogen wij in vrijheid leven, dat betekent ook: "Vrijheid gaat niet primair over privileges, maar over verplichtingen", zoals Albert Camus zei.

In der Philosophie ist Freiheit der Zustand der Autonomie eines Subjektes. Ich kann entscheiden, wo ich lebe, wohin ich reise und somit selbst mein Leben in vielen Bereichen gestalten. Seit 75 Jahren leben wir nun in Freiheit, das bedeutet auch: "Die Freiheit besteht in erster Linie nicht aus Privilegien, sondern aus Pflichten", wie Albert Camus sagte.

**GRENSLAND
GRENSLAND**

In de Achterhoek en Liemers, maar ook in het Duitse grensgebied, zijn overal plaatsen die herinneren aan de Tweede Wereldoorlog. Monumenten, gedenkplaatsen, musea. Zoals het Nationaal Onderduikmuseum, gevestigd in Aalten omdat in die plaats zoveel mensen ondergedoken zaten. Of het Humberghaus in Hamminkeln, genoemd naar de Joodse familie die er tot 1941 woonde. Er zijn ook plekken die vertellen over de eeuwenlange relatie tussen de bewoners aan beide zijden van de grens, zoals Kult Westmünster in Vreden en het Grensmuseum in Dinxperlo. Op deze pagina enkele musea in beeld.

Musea in Achterhoek en Duitse grensland

Zutphen

Bronckhorst

Het Stads museum in Doetinchem is één van de trekkers van de viering van 75 jaar vrijheid in de Achterhoek en Liemers. Van vrijdag 22 mei tot 22 november herbergt het monumentale gebouw aan de Burgemeester van Nispenstraat een expositie over vrijheid van kunst, met zowel Nederlands als Duits werk.

De nazi's hadden uitgesproken opvattingen over kunst. Het begrip Entartete Kunst staat model voor uitingen die het regime onwelgevallig waren, veelal abstract en impressionistisch.

Voor de samenstelling van de expositie heeft het Stads museum samengewerkt met Duitse collega's van het Otto Pankok Museum in Hünxe en 'cultuurhuis' kult in Vreden.

Stads museum

Doetinchem

Duiven

Zevenaar

**Liemers
Museum**

Het Kunstwerk! Liemers Museum is al sinds oktober dicht. De verhuizing naar Hal12, een nieuw cultuurcentrum aan de Kerkstraat naast het stadhuis, is ernstig vertraagd. Niet zoals gehoopt in april, maar pas na de zomer wordt het nieuwe museum in het voormalige complex van tabaksfabriek Turmac in gebruik genomen.

Toch zijn er wel alvast twee exposities te zien in het nieuwe gebouw die met 75 jaar vrijheid te maken hebben. De één gaat over de luchtfotoverkenning van de geallieerden in de laatste oorlogsmaanden. Deze tentoonstelling is te zien van 22 maart tot 20 mei. Medio april komt daar ook nog een presentatie van persoonlijke verhalen (interviews, oral history) bij van mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt.

Montferland

Rheinmuseum

Emmerich

Het Rheinmuseum in Emmerich is een Rijn- en scheepvaartmuseum, maar besteedt ook aandacht aan 75 Jahre Kriegsende, zoals het in Duitsland wordt genoemd.

Van 1 maart tot 17 april is de tentoonstelling 'Kriegsende in Emmerich' te zien. Die bestaat uit fotomateriaal uit het stadsarchief en uit collecties uit Engeland, Canada en Duitsland.

De Canadezen hebben de grensstad intensief gebombardeerd; 97 procent van de gebouwen is verwoest. Met Pasen 1945 was de strijd beslecht, waarna de geallieerden verder oprukten naar Berlijn.

Het Rheinmuseum toont ook de reizende versies van de exposities 'Sporen van de vrijheid' (Grenslandmuseum Dinxperlo) en 'Kind van de vrijheid' (Nationaal Onderduikmuseum Aalten).

Uift

Borculo

Grenzen scheiden staten en continenten en zijn door politici getrokken. In museum Kult Westmünsterland in Vreden is besloten om niet alleen de verschillen, maar juist ook de overeenkomsten te benadrukken. De permanente expositie 'Grenze' laat de historische ontwikkelingen in Westmünsterland en de Achterhoek zien.

Dat gebeurt via thema's als handel, verkeer, smokkel, wetten, geloof, globalisering en regionale identiteit. De ontwikkelingen in de grensstreek worden tentoongesteld onder het motto: vestig de blik op onze burens. Door eenvoudige teksten en multimediale technieken is de tentoonstelling ook zeer geschikt voor kinderen.

Het cultuurhistorisch centrum Kult is in 2017 geopend op initiatief van de stad Vreden en de Kreis Borken.

Kult Westmünsterland

Ruurlo

Groenlo

Nationaal Onderduikmuseum

Aalten

In 2004 is het Onderduikmuseum geopend in het rijksmonument Markt 12 in Aalten. Daar waren in de oorlog zowel onderduikers als Duitsers gehuisvest. Dat het museum juist hier is gevestigd, is niet vreemd. Die expositie is niet alleen in Aalten te zien, maar in mobiele vorm ook in alle deelnemende gemeenten in de grensstreek. In 2017 is de naam Nationaal Onderduikmuseum ingevoerd. De belangrijkste thema's zijn vrijheid, onderduiken en verzet. Vooral de escape room is populair.

Op 3 april opent prinses Margriet de tentoonstelling 'Kind van de vrijheid'. Die expositie is niet alleen in Aalten te zien, maar in mobiele vorm ook in alle deelnemende gemeenten in de grensstreek.

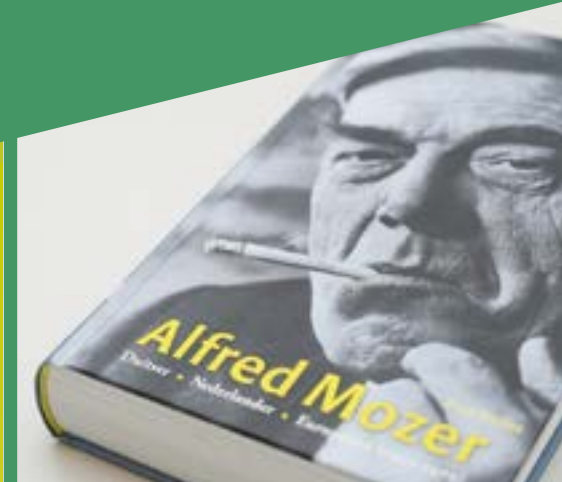
Vreden

Stadtlohn

Südlohn

Grenslanmuseum

Dinxperlo

Op de Markt in Dinxperlo is in 1985 op initiatief van toenmalig burgemeester Leendert van As en de Duitse onderwijzeres Sixtina Harris het Grenslanmuseum gevestigd. Sinds 1766 loopt de landsgrens dwars door Dinxperlo en het Duitse Suderwick, waardoor een bijzondere samenleving is ontstaan.

De collectie bestaat uit in beslag genomen wapens, een bontjas, Duits noodgeld en andere voorwerpen die een beeld geven van het grensverkeer tijdens de Tweede Wereldoorlog en de werkzaamheden van de douane.

Van 30 maart tot en met 31 oktober 2020 toont het Grenslanmuseum de expositie 'Sporen van de vrijheid'. Daarin is een prominente plek weggelegd voor Alfred Mozer, antinazi en voorstander van Europese eenwording.

Borken

Isselburg

Haminkeln

Humberghaus

Eigenlijk is het Humberghaus in het grensplaatsje Dingden geen museum, maar een plaats van herinnering. In 2012 is het pand ingericht ter nagedachtenis van de Joodse familie Humberg, die er tot 1941 woonde.

De familie bestierde een slagerij en goederenhandel en was zeer gezien in de plaatselijke gemeenschap. Vier van de zeven kinderen van Rosalia en Abraham zijn vermoord; drie wisten naar Canada te ontkomen. Een van hen, Ernst, vluchtte eerst met zijn vrouw Hilde naar Westendorp in de Achterhoek. Hun dochter Ruth, vlak voor de vlucht geboren in het ziekenhuis in Wesel, is de enige nog levende nazaat.

Het Humberghaus is op zondagen voor het publiek geopend.

EXPOSITIES +

AGENDA 2020

Programma onder voorbehoud
Voor het actuele programma: zie gelderlandherdenkt.nl

Foto: © RVD - Martijn Beekman

Prinses Margriet

Prinses Margriet op 3 april in Aalten

Prinses Margriet opent op vrijdag 3 april de tentoonstelling 'Kind van de vrijheid' in het Nationaal Onderduikmuseum in Aalten. Ze spreekt ook met enkele makers van de expositie die als kind in onvrijheid hebben geleefd.

Prinses Margriet kwam ter wereld in Canada, waarheen kroonprinses Juliana met haar dochters Beatrix en Irene was uitgeweken na de Duitse inval in 1940. Bij haar veertigste verjaardag, in 1983, vertelde Margriet in een interview in dagblad Trouw: "Onze generatie heeft de oorlog weliswaar niet bewust meegemaakt, maar als je, zoals ik, in 1943 bent geboren, heb je wel herinneringen aan de periode vlak na de oorlog. Ik ben opgegroeid in een tijd, dat de naweeën van de oorlog duidelijk aanwezig waren. De incomplete gezinnen, waarmee je werd geconfronteerd. Er was nauwelijks iemand, die leed bespaard was gebleven."

"Ik ben opgegroeid in een wereld waarin niets vanzelfsprekend was. Het heeft me iets meegegeven wat ik nooit meer kwijt-raak."

In het spoor van de bevrijders

Omroep Gelderland volgt vanaf eind maart drie weken de route van de geallieerden bij de bevrijding van Nederland eind maart, april 1945: 'In het spoor van de bevrijders'. Met een 'bevrijdingskaravaan' doet de omroep de Achterhoek, de Liemers en de Veluwe aan. Er komen ooggetuigen en kenners van de plaatselijke oorlogshistorie aan het woord, er is muziek van toen en aandacht voor de plaatselijke evenementen.

Meer informatie: gelderland.75jaarvrijheid.nl

13 maart - 24 mei

- Tentoonstelling 'Luchtfotografie voor de vrijheid', eerbetoon aan de omgekomen flying officer Mervyn Wheatley, Hal 12, Zevenaar

20 maart - 24 mei

- Expositie van herinneringen aan oorlog en bevrijding, museum Wereld van Winters, Winterswijk, vereniginghetmuseum.nl

21 maart

16.57 uur

Herdenking bombardement Doetinchem 21 maart 1945, Catharinakerk, Doetinchem

20.00 uur

Memorial bombardement, Symfonisch Blaasorkest Gaanderen, schouwburg Amphion, Doetinchem

22 maart

Onthulling monument flying officer Mervyn Wheatley, Putmanskrib, Herwen

25 maart

- Lezing over verzet door directeur Gerda Brethouwer van het Nationaal Onderduikmuseum, museum De Scheper, Eibergen, museumdescheper.nl

27 maart

20.00 uur

Lezing over SD'er Ludwig Heinemann, bibliotheek, Zutphen

28 maart - 3 mei

- Expositie Historische Kring Westervoort over 75 jaar vrijheid, winkelcentrum De Wyborgh, Westervoort

28 maart

8.30 - 12.30 uur

Megchelen viert 75 jaar vrijheid samen met de Duitse burenen; optocht, toespraken voorzitter schutterij Sint Martinus en burgemeesters Oude IJsselstreek, Rees en IJsselburg, presentatie boek 'Opdat wij niet vergeten', Megchelen

10.30 uur

Wandeling langs oorlogsgraven, begraafplaats Warnsveld, Vordenseweg 18, Warnsveld

14.00 uur

Wandeling langs oorlogsgraven, begraafplaats Zutphen, Warnveldseweg, Zutphen

28 en 29 maart

20.00 uur

Bevrijdingsconcert Kunst Na Arbeid, hotel Ruimzicht, Zeddam

29 maart

- Bevrijdingsconcert Borculo's Mannenkoor, muziekvereniging Crescendo Neede en Achterhoeks Gemengd Koor, gereformeerde kerk, Geesteren

- Viering 75 jaar vrijheid en vrede Varsselder-Veldhunten
- Opening vrijheidspodium, Simonsplein, Doetinchem

11.00 uur

Startmanifestatie 'Gelderland Herdenkt - 75 jaar vrijheid' met brunch en festival, Heelweg/Anholtseweg Dinxperlo/Suderwick

14.00 uur

Seizoensopening gerestoreerde noodwoning De Moezeköttel uit 1945, diverse activiteiten waaronder een verrassing die 'uit de lucht komt vallen', Megchelen

14.30 uur

Concert Het Hooge Bongertkoor, De Ogtent, Duiven

16.00 uur

Theatervoorstelling 'Bevroren tranen', Maarten Peters, Klein Theater Dinxperlo, Dinxperlo

29 maart - 1 juni

- Expositie over William Lowenberg, synagoge Borculo, synagogeborculo.nl

30 maart

- 'Grensoverschrijdend herdenken en vieren', Netterden

31 maart - 10 mei

- Expositie '75 jaar vrijheid en vrede', museum De Scheper, Eibergen, museumdescheper.nl

31 maart

Onthulling monument 95 Winterswijkse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog

12.00 uur

WO2-café, bibliotheek, Zutphen

17.00 uur

Kranslegging voor twee gesneuvelde soldaten, algemene begraafplaats, Eibergen

19.00 uur

Herdenking oorlogsmonument Meerdinkweg-Holdersweg, Woold Winterswijk

19.30 uur

Herdenking Edward Fostermonument, Höfteweg, aansluitend stille tocht naar Grote Kerk, 20.15 uur herdenking in kerk, Neede

20.00 uur

Bevrijdingsconcert KWOV, theater De Storm, Winterswijk

1 april - 5 mei

- Expositie '75 jaar vrijheid', museum Smedekinck, Zelhem, opening 1 april 14.30 uur

1 april

- Bevrijdingsdienst '75 jaar vrijheid', verhalen, beelden en muziek van De Muziekfabriek van muziekvereniging Euphonia, popkoor Care for Music en gelegenheidskoor, Oude Mattheüskerk, Eibergen

- Vrijheidsviering rond plaatsing gedenkbord, Westendorp

- Start expositie 'Doesburg in de Tweede Wereldoorlog', Streekmuseum De Roode Toren, Doesburg

10.00 uur

Onthulling informatiepaneel bij oorlogsmonument, begraafplaats, Halle

19.00 uur

Vrijheidsvuur en gedichten, Kerkplein, Ruurlo

20.00 uur

Bevrijdingsconcert, Muziekvereniging St. Jan, dorpshuis 't Kelrehuus, Kilder

Foto: Arie Kleivt

Araham Soetendorp

Foto: Raphaël Dent

Foto: Muziektheater De Plaats

3 april

- 'Vrijheid toen en nu', avondprogramma met toneel, liedjes en gesprekstafels, Heelweg

10.00 uur

Herdenking, bevrijdingsmonument, Didam

16.00 uur

Start driedaags festival Stichting Herdenken Bevrijding Bergh in 's-Heerenberg en omgeving

20.00 uur

Concert 'Open ogen', Zuiderkerk, Aalten

Bevrijdingsconcert muziekvereniging Volharding en Stichting Platform Veteranen Berkelland met Koninklijke Militaire Kapel Johan Willem Friso, sportaccommodatie 't Timpke, Borculo

4 april

- Vrijheidsroute Silvolde met optredens, Silvolde
- Openstelling bunkers, Zutphen
- Workshop en Freedom Party, Graansilo, Wehl
- Bevrijdingstocht met kinderen en muziek Terborgseweg-Hamburgerstraat-Simonsplein, Doetinchem
- 'Samen vieren wij de vrijheid', Heelweg

14.00 uur

Vrijheidsfeest met historische wandelroute, Gildehuis, Beek

14.00 uur

Stoet militaire voertuigen door Montferland

15.00 uur

Bevrijdingsoptocht IJzerlo

19.30 uur

Vrijheidslustrumconcert, sporthal, Ruurlo

20.00 uur

Veteranendag en vrijheidsconcert Marinierskapel der Koninklijke Marine, schouwburg Amphion, Doetinchem

20.00 uur

Bevrijdingsconcert Muziekvereniging Excelsior Warnsveld, sporthal De Kei, Warnsveld

Concert 'Open ogen', Zuiderkerk, Aalten

20.00 uur

Toneelvoorstelling 'Februari' door 't Buurtschap uit Sinderen, evenementencentrum De Hofnar, Aalten

4 en 5 april

- Tentoonstelling 'Tweede Wereldoorlog', zaterdag 10.00-17.00 uur, zondag 13.30-17.00 uur, Ravenstraatje 3, Zutphen

5 april

- Lezing rabbijn Araham Soetendorp over vrijheid, democratie en rechtsstaat, synagoge, Winterswijk
- Tentoonstelling en boekpresentatie 'Dit offer is groot geweest', 't Warnshuus, Warnsveld

15.00 uur

Concert koor Popcorn en percussiegroep Sambam, woonzorgcentrum Careaz Dr. Jenny, Dinxperlo

6 april

- Première documentaire over bij Rha omgekomen Canadese soldaat John Gordon Kavanagh, groepsaccommodatie De Eek, Steenderen

8 april

- Estafette Koninklijke Nederlandse Klokkenspel-Vereniging, Frans Haagen bespeelt carillon, Zutphen

11 april - 5 mei

In weekenden en op dinsdag 5 mei

14.00-17.00 uur

Tentoonstelling over Tweede Wereldoorlog, Huize Vredenburg, Westervoort

11 april

15.00 uur en 21.30 uur

Herdenking oversteek IJssel bij Westervoort door Britse en Canadese troepen op 12 april 1944, monument aan de IJssel-oever Veerдам, Westervoort, daarna feestelijke afsluiting, zalencentrum Wieleman, Westervoort

12 april - 5 mei

In weekenden en dinsdag 5 mei

14.00-17.00 uur

Fort Westervoort vertelt het oorlogsverhaal van het fort. Fort Westervoort (bereikbaar via Schaapdijk), Arnhem 14 april - 30 mei Tentoonstelling '75 jaar bevrijding', Stadsboerderij Grolle, Groenlo

15 april - 19 april

- Openluchtspel '75 jaar bevrijding van de Achterhoek', Heidehuus Halle-Heide, avondvoorstellingen 20.00 uur, middagvoorstelling 19 april 14.00 uur, achterhoek-bevrijd.nl

15 april

15.00 uur

Opening pop-upmuseum over vrijheid, Meulenvelden, Didam

16 april

16.00 uur

Estafette Koninklijke Nederlandse Klokkenspel-Vereniging, Frans Haagen bespeelt carillon, Martinikerk, Doesburg

18 april

- Bevrijdingsconcert Eibergs Mannenkoor, Oude Matthäuskerk, Eibergen

10.00 - 12.00 uur

Schoonmaken Stolpersteine door scouting Doesburg

12.00-14.00 uur

Legervoertuigen van Keep them Rolling, centrum Doesburg

20.00 uur

Concert Fanfarekorps Koninklijke Landmacht Bereden Wapens, sporthal Beumerskamp, Doesburg

19 april

14.30 uur

- Concert Het Hooge Bongertkoor met gasten, schuttersgebouw St. Andreas 't Grieth, Zevenaar

Presentatie '75 jaar Bevrijding oder Befreiung. De jaren van 1933 tot 1948 vanuit Duits en Nederlands perspectief', Café Schreurs, Kotten

15.00 uur

Bevrijdingsconcert met onder meer Double 2 Singers (Andrew Sisters Nederland), Werenfriedkerk, Westervoort

Theatergroep RAAM speelt 'DAM', een oefening in niet-vergeten en nederigheid, Openluchttheater Winterswijk

20 april - 26 april

- Films over de oorlog, museum De Scheper, Eibergen, museumdescheper.nl

22 april

20.00 uur

Theatervoorstelling en debatavond voor jongeren, De Gruitpoort, Doetinchem

24 april

20.00 uur

'De wereld draait al 75 jaar door in Meddo', avond over 'vrijheid door verbinding' geënt op tv-programma 'De wereld draait door', Verenigingsgebouw De Eendracht, Meddo

25 april

19.00 uur

Bevrijdingsbal met gepaste kleding en re-enactors, harmonie Muziekvereniging Crescendo, Koninklijke Harmonie Concordia en bigband Melody & Rhythm, Kerkplein, Hengelo

20.00 uur

'De Liemers herdenkt en viert feest' met militaire voertuigen, vlaggenparade, sport, spel en concert Kapel van de Koninklijke Luchtmacht, Horsterpark, Duiven

30 april - 1 mei

20.30 uur

Film 'Anna's War', Den Diek, Lichtenvoorde

30 april - 5 mei

- Pop-upmuseum 'Oorlogsjaren in en rond Lichtenvoorde', Den Diek, Lichtenvoorde

1 - 3 mei

- Toneelvoorstelling 'Boer'n-leu in oorlogstied', Woold, boerenleuinoorlogstied.nl

2, 3 en 5 mei

- Poppy Festival, feesttent Jonkerspad, Borculo, poppy-festival.nl

2 mei

14.00 uur

Onthulling klok oorlogsmonument Paasberg, Boven-dorpstraat, Zeddam

20.00 uur

- Bevrijdingsconcert Muziekvereniging Groenlo, De Mattelier, Groenlo

20.30 uur

Optreden Wir Sind Spitze, Raadhuisplein, Zevenaar

3 mei

10.30 - 16.00 uur

Open Joodse Huizen - Huizen van Verzet, Winterswijk, openjoodsehuizen.nl

12.00 en 16.00 uur

Documentaire 'Grensherinneringen', stichting 'Ik vraag me af...', De Huve, Eibergen

14.00 - 18.00 uur

Optreden bands regio Emmerich: Ba Jazz Bigband, Boochickas, Raadhuisplein, Zevenaar

15.00 en 20.00 uur

Theatervoorstelling 'Toen nu dan', Theater De Storm, Winterswijk, toennudan.nl

19.30 uur

Concert Ulfts Mannenkoor, Werenfriduskerk, Zieuwent

19.30 uur

Film 'Anna's War', De Mattelier, Groenlo

4 mei

- Herdenkingsconcert en rollenspel, Oranjevereniging Gendringen

14.00 uur

Wandeling langs oorlogsmo- numenten Doesburg, vanaf stadhuis

WEBSITES

gelderlandherdenkt.nl

gelderland.75jaarvrijheid.nl

liberationroute.nl

tracesofwar.nl

75 JAAR VREDE EN VRIJHEID
EUREGI RIJN-WAAL
ONDERSTEUNT EUREGIONALE
ACTIVITEITEN

DEUTSCHE UND NIEDERLÄNDER
KÖNNEN GEMEINSAM MEHR
ERREICHEN!
DAVON SIND WIR ÜBERZEUGT.

Daarom ondersteunen wij vele en uiteenlopende grensoverschrijdende (herdenkings)activiteiten in het Duits-Nederlandse grensgebied. Meer informatie hierover vindt u op onze website www.euregio.org.

Deshalb unterstützen wir grenzüberschreitende(Erinnerungs-)Aktivitäten im deutsch-niederländischen Grenzgebiet auf vielfältige Art und Weise. Weitere Informationen hierzu erhalten Sie auf unserer Website www.euregio.org.

Foto Piet Spanjers

ESCAPE ROOM VOOR DE VRIJHEID

Wat doe jij als jouw vrijheid in het geding is?

Stel je voor. Jouw land is bezet. Overal zie je soldaten van een ander land. Zij hebben het voor het zeggen. Je kunt ze nauwelijks verstaan, ze spreken een andere taal. En niet alleen met hun mond. Ze denken anders. Over rechtvaardigheid. Over gelijkheid. Over waarheid.

Waar?
Markt 12 te Aalten

Reserveren en meer informatie op
www.escaperoom-aalten.nl

nationaalonderduikmuseum.nl

Kind van de vrijheid

Negen verhalen van toen en nu

29-03-2020 14-02-2021

nationaal
onderduikmuseum
aalten

Markt 12-16, 7121 CS Aalten
www.nationaalonderduikmuseum.nl
info@onderduikmuseum.nl

Openingstijden:
Di t/m Za: 10.00-17.00 uur
Zo: 13.00-17.00 uur

EXPOSITIES +

AGENDA
2020

Programma onder voorbehoud
Voor het actuele programma:
zie gelderlandherdenkt.nl

Foto: Cees Beumer

Foto: eigen foto

Ulfts Mannenkoor

18.45 uur

Dodenherdenking met optredens rockopera Freyhey, Mark Tennantplantsoen, Doetinchem

19.00 uur

Herdenkingsconcert Onze Lieve Vrouwenkerk, Beltrum

20.15 - 22.30 uur

Optreden regionale muziek- en dansgezelschappen na de dodenherdenking, Raadhuisplein Zevenaar

20.30 uur

Herdenkingsconcert na dodenherdenking, Oude Helena-kerk, Aalten

21.00 uur

Uitzwaaien lopers Nationale Bevrijdingsvuurestafette, Hamalandhal, Lichtenvoorde
Film 'Anna's War', Den Diek, Lichtenvoorde

5 mei

- Diverse plaatsen in de regio: vrijheidsmaaltijden
- Onthulling Het Ouwe Ver-

trouwen De Jan Terlouwfontein, Horsterpark, Duiven

- Bevrijdingstheater Spiegelingen, middag- en avondvoorstelling, Hamalandhal, Lichtenvoorde

- Vrijheidsmaaltijden in diverse plaatsen, zie gelderlandherdenkt.nl

- Vrijheidsroute, Ruurlo

- 'Aalten United', muzikaal feest met verenigingen uit Aalten en Bocholt/Rhede, Markt, Aalten

8.30 uur

Aankomst Nationale Bevrijdingsvuurestafette, monument bij de IJssel, Westervoort; plechtigheid met toespraak burgemeester Arend van Hout

9.00 uur

Aankomst Nationale Bevrijdingsvuurestafette, Den Diek/Hamalandhal, Lichtenvoorde

9.30 - 12.00 uur

Aankomst Canadezen bij aanlegsteiger fluisterboten

Zutphen, vertrek fluisterboten naar Warnsveld, landing vier parachutisten, overstappen legervoertuigen naar 's Gravenhof, overkomst Fokker 4 met tulpenblaadjes, samenkomst parade en lopers Nationale Bevrijdingsvuurestafette.

10.00 uur

Vrijheidsmaaltijd en presentatie boek en fietsroute, speeltuin De Veurden, Vragender

10.30 uur

Vrijheidsmaaltijd, Waalderweg 7, Mariënvelde

11.00 uur

Bevrijdingslunch, Mark Tennantplantsoen, Doetinchem

12.00 - 24.00 uur

Bevrijdingsfestival Zevenaar met onder meer The Etta James Experience, Bubbles & Boa's en Staying Alive, Raadhuisplein, Zevenaar.

12.00 uur

Bevrijdingsoptocht en concert, restaurant Jan & Jan, Didam

"75 jaar Bevrijding"

bij 't Veluws Zandsculpturen Festijn

10 april
t/m
31 oktober
2020

Grotendeels overdekt

Gratis parkeren

Rolstoel toegankelijk

Openingstijden:

10 april t/m 31 oktober
maandag t/m zaterdag 10.00 - 17.30 uur
zondag gesloten

Oude Barnevelderweg 5 • Garderen • (0577) 46 24 72

zandsculpturen.nl

12.30 uur

Seniorenfestival 'Samen vrijheid vieren', woonzorgcentrum Beth San, Aalten

13.00 uur

Start Bevrijdingsfestival, Mark Tennantplantsoen, Doetinchem

14.00 uur

Vrijheidsdienst en onthulling monument, dorps huis, Azewijn

14.00 - 22.00 uur

Bevrijdingspop Westervoort, Dorpsplein, Westervoort

15.00 uur

Bevrijdingsfeest hotel Ruimzicht, Zeddam

16.00 - 21.00 uur

Bevrijdingsfestival, inloopconcert met Zelhems Mannenkoor, Harmonie Prinses Juliana, folkloristische dansgroep Wi'j eren 't Olde, christelijk koor Inspiration Halle, muziekvereniging Euterpe en dialectband Goed Volk, museum Smedekinck, Zelhem

18.30 uur

Optocht met herauten, centrum Didam

21.00 uur

Muzikaal en literair programma, Martinikerk, Doesburg

8 - 10 mei

DinXperience, Suderwick en Dinxperlo vieren eeuwenlange samenwerking op zeven locaties

19.30 uur

DinXperience, Suderwick en Dinxperlo vieren eeuwenlange samenwerking op zeven locaties

9 mei

- Bevrijdingsfeest voor jongeren, café De Ruif, Neede
- Scoutinggroepen vieren vrijheid, park Koekendaal, Doetinchem

13.00 uur

Oude legervoertuigen Keep them Rolling en moderne militaire voertuigen, Borculo-seweg/Bergstraat, Neede

19.15 uur

Bevrijdingsconcert met koren Jubilate, Tranen met Tuiten en Edelweiss Kapelle, Grote Kerk, Neede

20.00 uur

Openluchtfestival Filmhuis Didam, centrum Didam

23 mei

Muziekavond, Simonsplein, Doetinchem

24 mei

10.00 uur

Vrijheidsdienst met Gaandere's Mannenkoor, Catharina-kerk, Doetinchem

13.00 uur

Grensoverschrijdend korenfestival op zes podia, binnenstad Doetinchem

29 mei

19.30 uur

Opening expositie over vrijheid, kerk, Loil

29 - 31 mei

20.00 uur

Openluchtspel 'Nooit meer...!', Loil, openluchtspel-loil.nl

31 mei

16.00 uur

Regionale afsluiting festiviteiten met bloemenregen, festival Achterland, De Bleek, Doetinchem

5 en 6 juni

20.00 uur

Openluchtspel 'Nooit meer...!', Loil, openluchtspel-loil.nl

5 - 7 juni

- Openluchtspel 'Van bezetting tot vrijheid', centrum Etten (uitverkocht)

6 juni

Grensoverschrijdende sportdag, Aalten

20.00 uur

Vrijheidsconcert Muziekvereniging Crescendo met jeugdblaasorkest Bocholt, Klokkemakersweg 19, IJzerlo

19 juni

20.00 uur

Bevrijdingsconcert Koninklijke Militaire Kapel Johan Willem Friso, sporthal De Muizenberg, Didam

26 - 28 juni

20.00 uur

Rockopera 'Freyhey', schouwburg Amphion, Doetinchem

27 juni

12.00 uur

Optreden Aaltense en Duitse zangkoren, Farm & Country Fair, Aalten

GEEF VRIJHEID DOOR

**GELDERLAND
HERDENKT**

75 JAAR VRIJHEID

www.gelderlandherdenkt.nl

